

साहित्य

वर्ष : १६

आंक : ११

फेब्रुवारी १९९०

मोल रु. ४

फेब्रुवारी १९९०

वर्स १६ वें

आंक ११

वर्सकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

जाग

ह्या आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार : प्रा. सुमन सामन्त
- मौलाना : प्रा. सुमन्त केळेकार
- काणी-नाईन ऑलकॉक स्माइलची : मनोहर पै धुंगट
- भग्नजिण : दुर्गादास द. गावडे
- इतिहासाचीं पानां : काकासायबांत्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ :
- कवीत : सुदेश लोटलीकार, शंकर रामाणी, शांती तंडुलकार, सुफला किर्तनी लक्ष्मणराव सरदेसाय.

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वाचुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

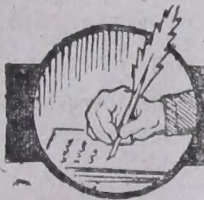
सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडोळ, गोंय
४०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

मातूय विचार करचे नात ?

तुमी कोणाचेर कितेंच लादिनात ? कोणाक फटयतात ?

अग्रजी भास जी आयज सगळ्यांच्या माथ्यार बसल्या ती कशी येवन बसल्या ? तुमी ती लोकांचेर 'लादली' म्हणूच मू ? अग्रजी बगर देशांत झाडाचें पान लेगीत हालचेंना हे तरेची सत्या तुमी तिच्या हातांत दिली म्हणूच मू ? लोकांक विचारलेलें व्हय तुमी, तुमचें प्रशासन खंयचे भाशेंत चलचें म्हण ?

आयज लोक जो अग्रजीतल्यान आपणालो सगळो वेव्हार चलयता तो कितें, ताका अग्रजी 'येता' म्हण ? लोक आयज अग्रजीतल्यान शिक्षण घेता तो कितें अग्रजीतल्यान जें ज्ञान मेळटा तें आपणाक मेळचें म्हण ?

बेस्टीं तड्डकां नाकात.

अग्रजी ही अक विदेशी भास- विदेशीच न्हय, अक वसाहतवादी-कोलोनिअल-भास (पुर्तुगेजी सारकीच). अक सामन्ती भास, राज्यकर्त्यापसून लोकांक पयस दवरपी, समाजांत आनी प्रशासनांत नवे तरेची अक ब्राह्मणशास्य निर्माण करपी. अशें आसूनय ती आयज ह्या देशांत खंयचेय देशी भाशे परस चड सत्या भोगता. कित्याक लागून ? लोकांचेर तुमी ती लादली म्हणूच मू ?

मोन्थ्यानी 'हय' म्हण कबूल करात.

तुमी लादतात-भासूच न्हय, कितल्योश्यो गजाली लादतात. आयज 'विकासा'च्या नांवाखाला गोंयांत गोंयचें वारें, गोंयचें अदक, गोंयची भूंय आनी गोंयचो समाज विळाळ करपी अितलेय हे जे अद्योगधंदे चलयतात ते कितें तुमी लोकांक विचारून सुरू केल्ले ? काय तुमी ते लोकांचेर लादल्यात ?

कशे लादल्यात, खयर आसा ? अकाद्र्या ल्हान भुरग्याच्या गळ्यांतली भांगराची सरपळी चोर जसो भुरग्याक खिळखिळो दावोवन, भुरग्याक खिळखिळचान भुलोवन, काडून घेता ते भाशेन. हे अद्योग-धंदे गोंयांत सुरू जाले जाल्यार अका अद्योगा फाटल्यान

अितल्या अितल्या हजार गोंयकारांक नोकऱ्यो मेळटल्यो अशें सांगून, म्हळ्यार शुद्ध तड्डकां मारून. भुरग्याक जशें गळ्यांतले भांगरा सरपळेचें मोल समजना - खिळखिळाच्या आवाजान तें भुलता, तशे लोक तुमच्या सरकारी आश्वासनांक भुल्ले आनी आपणालें सर्वस्व होगडावन बसले. तांणी अुद्योगधंदे येवंक दिले. परिणाम आमी पळेतात- नोकऱ्यो खूब जाणांक मेळ्ळ्यो. पुणून गोंयकारांक न्हय. गोंयकारांक तांच्याच प्रदेशांत अल्पसंख्य करून दवरपी भायल्या लोकांक मेळ्ळ्यो. खिळखिळाक भुलून आमी भायल्या लोकांक आमच्यो वेळो विकल्यो. आमच्यो जमनी विकल्यो. आमचें हीत विकलें. आमचें सर्वस्व विकून अुडयलें.

आमी गळ्यांतली भांगरा सरपळी काडून दिली. तिचें मोल आमकां कळ्ळें ना. आनी तिचे बदला देड दमडेचो फकत खिळखिळो घेतलो.

ज्या गोंयांत भिकऱ्याक लेगीत स्वताचें घर आशिल्लें त्या गोंयांत आमी झोंपड-पट्ट्यो अुब्यो केल्यो- हें फाड्याचें म्हणूंक जाय.

आयज 'विकास' म्हळो म्हणटकूच आमकां थरथरो भरता. ह्या विकासांतल्यान 'गोंय वांचून अुरत्यार पुरो' अशें दिसता. अिग्रजीत सांगचें जाल्यार- not development but our survival has become our concern.

सरकारान हें संकश्ट आमचेर 'लादलां' हें खरें न्हय ?

आमी कोणाचेर कोंकणी 'लादात' अशें केन्नाच म्हणूंक ना. आमी अितलेंच म्हळां-

शिक्षणाच्या आनी प्रशासनाच्या मळार कोंकणीक जी हकाची सुवात मेळूंक जाय- 'हकाची' म्हणचे परस स्वतंत्र गोंयच्या कारभारांत कोंकणीक जी 'स्वाभाविक' सुवात आसूंक जाय, ती तिका मेळूंक जाय. जाय म्हळ्यार जायच, अितलेंच आमी म्हळां.

म्हळ्यार- गोंयचें प्रशासन कोंकणीतल्यान चलूंक जाय. फकत कोंकणीतल्यान चलूंक जाय. जे भाशेंत अुलोवन तुमी अेलैसांवा वेळार मनां मागतात तेच भाशेंतल्यान गोंयचें प्रशासन चलूंक जाय अितलेंच म्हळां. हाका भास 'लादप' म्हणूं येत व्हय ? काय, भाशेचें जें स्वाभाविक स्थान तें तिका जोडून दिवप म्हणपाचें ?

मातूय विचार करचे नात ?

० ० ०

अेक सांस्कृतिक आक्रमण

आयज केन्द्र सरकारांत आशिल्ले अेक फुडारी विरोधी पंगडांत आशिल्ले तेन्ना म्हणटाले- आमी राजकर्णी लोकपूजेवाद, समाजवाद, साम्यवाद, हिन्दुत्ववाद असले वाद घेवन बसल्यात. पुणून जांच्या हातांत देशाचें प्रशासन आसा ती नोकरशाय मात् 'शक्य ना वादां' त घुस्पल्या.

अिग्रजीत ह्या वादाक तांणी नांव दिल्ले- not possible-ism.

नोकरशायेक तुमी कसलीय सुचोवणी करात, रोखडीच तुमकां जाप मेळटली : This is not possible- हें शक्य ना.'

देशांत सोऱ्याचें प्रस्थ मातलां. तें आळाबंदा हाडूंक जाय. जाप : 'हें शक्य ना.' अिग्रजी बदला देशी भाशेंतल्यान प्रशासन चलूंक जाय- 'शक्य ना.' देशांतली गरिबी ना करपाक ग्रामोद्योगांचें जाळ पातळावंक जाय- नाँट पॉसिबल. शक्यूच ना.

जें चलत आयलां ताचे बदलाक दुसरें कितेंय कानार पडूं दी- नोकरशाय तें 'शक्य ना' म्हणून काडून कुशीन अुडयतली.

नोकरशायेंत हो वाद अिग्रजांचें राज्य हांगा चलतालें तेन्ना सावन सुरू जाल्लो. तो ह्या खिणामेरेन चलत आयला.

लोहिया ही जाप आयकतकूच तिडटाले आनी म्हणटाले, 'शक्य ना ? तर मागीर काम सोडून दियात. जागे रिकामी करात, आमी दुसऱ्यांक ह'डून थंय बसयतात...'

जें 'शक्य आसा' तेंच करीत रावप होच नेम मानून घेतलो जाल्यार घाण्याच्या बैलाभाशेन आमी घाण्याच्या खुंट्या भोंवतणी घुंवघुंव घुंवतले- अकूय पावल मुखार घालूंक पावपाचे नात.

आमकां आमी आसात थंयच रावपाचें आसा, काय मुखार वचपाचें आसा ? मुखार वचपाचें आसत जाल्यार जें 'शक्य ना' तें शक्य करून दाखोवपी लोकांच्याच हातांत आमकां प्रशासन दिवचें पडटलें. दुसरो अुपाय ना.

पयर आमी अेलक्याक म्हळें, शिक्षणाच्या मळार आमकां दखल-अंदाजी करपाची ना. जावंदी केजीपसून युनिव्हर्सिटी मेरेनचें सगळें शिक्षण अिग्रजी माध्यमांतल्यान. प्रशासन अिग्रजीतल्यान निखालस चलूंक जायना.

ताणे फटक् करून जाप दिली : 'हें शक्य ना.'

'कित्याक शक्य ना ?'

तर खंय कोंकणीतल्यान अजून प्रशासन चलोवपाची परिभाषा निर्माण जावंक ना.

आमी म्हळें, 'परिभाषा आमी तुमकां तयार करून दितांत. पुणून ती तयार जायसर वाट पळोवपाची गरज ना. आयज ती 'फायल' आमी 'पुटअप्' केल्या. तुताक ती गवर्नमेन्टाच्या 'अंडर कंसिडरेशन' आसा.' हे तरेची भास चलयतात. खंयचेच कडेन कसलोच घात जावपाचो ना.

ताणे परतें म्हळें, 'हेंय शक्य ना...'

कित्याक 'शक्य ना' हाची जाप ताचेकडेन नाशिल्ली. पुणून 'करपाची आमची अित्सा ना' अितलोच 'शक्य ना' ह्या अुतरांचो अर्थ जाता.

'प्रशासन कोंकणीतल्यान चलूंक जाय.' अशें आमी म्हणटांत तेन्ना आमच्या मनांत फकत कोंकणीचो अभिमानूच आसता, हें खरें न्हय. खरें म्हळ्यार, देशान भाशेचो प्रस्न कसो सोडोवचो, हाची अेक देख घालून दिवची होच अेक हावेस आमच्या मनांत आसा. महाराष्ट्राचें प्रशासन मराठीतल्यान चलूंक जाय. फकत मराठीतल्यान चलूंक जाय. तमिळनाडुचें प्रशासन फकत तमिळ भाशेंत चलूंक जाय. तशें हेर प्रदेशांतलें ते ते प्रदेशाचे भाशेंतल्यान चलूंक जाय. मागीर, केन्द्र आनी राज्यां हांचे मजगतचो वेव्हार कसो चलोवचो हो प्रस्न येतलो. जाची अित्सा आसा तांणी तो

हिन्दीतल्यान चलोवचो. आनी हिन्दी नाका आशिल्ल्यांनी आपापणाले भाशेंतल्यान चलोवचो. ही अकूच जाप आसा. हो बदल खंयूय 'शक्य करून' दाखोवं येता जाल्यार तो गोंयांकूय शक्य आसा. गोंय अक ल्हान प्रदेश म्हूण आनी गोंयांत भाशेच्या मळार कर्तुत्वी लोक आसात म्हूण.

देशाचो भाशेचो प्रस्न ह्या ल्हानश्या राज्यान आपणाले देखीन कसो सोडोवचो हें दाखोवन दिलां- हो भौमान आमच्या गोंयांक मेळचो हो अकूच हावेस आमच्या मनांत आसा.

गोंयांक जें 'शक्य आसा' तें खंयच्याय प्रदेशाक 'शक्य जातलें' असें देशाक दिसूंक जाय.

पुणून त्या कामाक गोंयचें राज्य आनी गोंयचें प्रशासन असल्याच लोकांच्या हातांत आसूंक जाय कीं. जांकां 'शक्य ना' तें शक्य करून दाखोवपाची धमक आसा. निदान, अत्सा तरी आसा.

अग्रजीतल्यान देशाचें प्रशासन चलता हाका लागुनूच रासवळ मळार- आनी सांस्कृतिक मळारूय- अग्रजीचो शेक चलता. हो शेक असोच चलत रावलो जाल्यार ह्या देशाची संस्कृताय धड भारतीयूय अुरपाची ना, धड अग्रजीय जावपाची ना. स्वताची संस्कृताय नाशिल्ल्या लोकांनी अग्रजी घेवची. जांचेकडेन स्वताची संस्कृताय आसा- जांकां आपणाले संस्कृतायेंत 'जगाक दिवपासारकें खूब-शें कितें आसा' अशें दिसता- थंयचो कारभार अग्रजीतल्यान निखालूस चलूंक जायना, खंयचेय तरी अेके वर सगळ्याच भाशेंतल्यान तो चलूंक जाय.

संस्कृतायेचे नदरेन विचार करतल्याक प्रशासनांत- आनी प्रशासनाक लागून रासवळ जिवितांत- चलिल्लो अग्रजीचो हो शेक विदेशी आक्रमणा परसूय भयांकृत दिसलो जाल्यार ताका दुशण दिवपांत अर्थ ना.

० ० ०

लेखक संमेलना निमतान

वर्सान वर्स चवथ येता आनी त्या दिसा आमी गणपतिची अक मूर्त हाडून तिची पुजा करतात.

देडा दिसाचीच ही अक परब आमची. पुणून दुसरे खंयचेय परबे परस चड अुमेदिची.

गणपती हाडलो, पुजलो, ताच्यो आरत्यो केल्यो, फुगेट्यो मारल्यो, गोडशी करून खाली आनी-

अकदांचो व्हरून पावयलो म्हणटकूच आमी आपापणालीं कामां करपाक मेकळे जातात.

मागीर, फुडल्या वर्साची वाट पळेतात.

साहित्यकारांच्या जिवितांतूय वर्स दोन वर्सांनी अक फावट अशेच तरेची अक परब येता. तिका आमी लेखक संमेलन म्हणटात. संमेलनाच्या निमित्त्यान आमी अक येवकार समिती घडयतात, अकठांय येतात, अक अध्यक्ष वेंचून काडटात, ताचें भाशण आयकतात, कांय थाराव हाडटात, तांचेर खूब भासाभास करतात- अकामेकांचो शीण काडटात. आनी-

संमेलन सोंपलें म्हणटकूच घरा वतांत आनी आपापणाल्या कामांत गुल्ल अुरतात.

हिवूय देडा दिसाचीच परब आमची.

हे खेपे आमी अक 'नविदाद' केल्या-

अध्यक्ष म्हूण असल्या अेका मनशाक वेंचून काडला की जो फकत देड दीस संमेलन सोबोवंक कदेलार बसपाचो ना. गणपती म्हूण तो येवं, फुणून देडा दिसाचो न्हय. नवें संमेलन येसर आनी नवो अध्यक्ष वेंचून काडीसर हो अध्यक्ष संमेलनाची घुडी आपणाल्या हातांत घेवन कोंकणीच्या मळार वावुरतलो अशी कोणाकूय अुमेद दिसूंक जाय- हे तरेचो वेंचून काडला.

येवकार समितिची तोखणाय करूंक जाय.

गुरुनाथ केळेकार हो अक कर्तुत्वी कोंकणी-भक्त, आपूण फाटल्यान रावन दुसऱ्यांक अुजवाडांत हाडपी-आनी तातूंत खुबाल-भरीत जावपी कोंकणीच्या मळावयल्या क्वचित् मनशां भितरलो अक. शून्यांतल्यान अक संपूर्ण नवी मूळ्ट निर्माण करपाची आंगांत विश्वामित्री तांक आशिल्लो अक तपस्वी. निखटो 'रायटर' न्हय. अक बऱ्यांतलो बरो 'फायटर.' आनी म्हत्वाचें म्हळ्यार स्वता अक लेखक आसून, जिवितांत साहित्याक जें म्हत्व आसा ताची पुराय जाण आसुनूय कोंकणीची चळवळ म्हळ्यार निखटी साहित्यिक चळवळ न्हय, तर विघटीत जाल्ल्या कोंकणी लोकांक 'अक भास, अक लिपी, अक साहित्य' ह्या सुतांत गुथून तांचो 'अक समाज' घडोवपाची चळवळ हाची पुराय जाण आशिल्लो- चोविसूय वरां होच अक ध्यास घेवन बशिल्लो अक 'फुल-टायमर' स्वता स्वस्थ बसचो ना, दुसऱ्यांकूय बसूंक दिवचो ना.

कोंकणी चळवळ १९३९ त सुरू जावं, ती ह्या पन्नास वर्सांत आपणाल्या जैताची घुडी फडफडायत अेका पर्वांतल्यान दुसऱ्या पर्वांत पावलां घालीत मुखार चलत आयल्या. अुवेखणी, अनादर, टीका आनी विरोध- कितलिशीं आडमेळां पयस करीत करीत ती मुखार गेल्या. केन्नाच मंदावंक ना. हे चळवळीन जांकां भास नाशिल्ली तांकां अक भाम जोडून दिल्या. हे भाशेक अक स्वताचो असो प्रदेश जोडून दिला. अजुनूय कितलिशीं मळां अुरल्यांत, की जीं आमी माडडूंक नात. अजुनूय आमचीं कितलिशीं आंगां दुबळीं अुरल्यांत, की जीं आमी घटमूट करूंक नात.

गुरुनाथबाबांच्या नेतृत्वांत आमी चळवळीच्या अेका नऱ्या पर्वांत भितर सरतात हें आमी विसरूंक फावना.

तांका सगळे तरेचो आधार दिवंचा. आनी तांच्या कर्तुत्वान आमीय कर्तुत्वी जावंचा.

० ० ०

आयजूच संद आसा

वेंचणुको मेकळ्या वातावरणांत जावंच्यो; अितलेंच न्हय, तर त्यो सारक्यो बऱ्यो जावंच्यो, म्हूण आयच्या वेंचणूक कायद्यांत कांय सुधारणा जावंक जाय, हें जयप्रकाश, राजाजी हांकांच न्हय तर खासा राजीव गांधीकूय पडिल्लें. ते ह्या अर्थाची अक दुस्स्ती

सुचोवणीय लोकसभेंत हाडपाचे आशिल्ले.

पुणून असलें कितेंय करचे पयलींच तांचें सरकार पडलें.

आतां हें काम नव्या जनतादलाच्या सरकारान हातांत घेतलां-
आयच्या वेंचणूक कायद्यांत कसले कसले बदल घडोवन हाडूंक जाय
हे विशिंच्यो सुचोवण्यो सरकाराक करपाखातीर विश्वनाथ प्रताप
सिंगांच्या सरकारान अके समितीची नेमणूक केल्या.

आनी हे समितीन आपणालें काम सुरुय केलें.

समितींत वेंचणूकांचो कोडू गोड अणभव आशिल्ले कांय
फुडारी आसात आनी म्हत्वाचे म्हळ्यार सगळ्याच पक्षांचे
प्रतिनिधी हे समितींत आसात. 'सुधारणा जावंक जाय' हें हांकां
सगळ्यांक पटिल्लें आशिल्ल्यान समिती ज्यो सुचोवण्यो करतली
त्यो देशाच्या हिताचे नदरेन बऱ्यांतल्यो बऱ्यो आसतल्यो हेविशीं
कोणाकूच कसलोच दुबाव ना.

पुणून प्रस्न उपरासता तो वेगळो-

ज्यो कितें सुचोवण्यो करपाच्यो त्यो आयज जी अँग्लंडचे
पद्धतिची लोकशाय देशांत चलता ती तशीच दवरून करपाच्यो काय
कितें? हेच फास्केट रावन करपाच्यो जाल्यार कांय बदल खात्रीन
घडून येतले. पुणून ही लोकशाय जातीं जातीं मदल्या आनी धर्म
संप्रदायां मदल्या वेगळेचारांक पोसवण दीत आयल्या तांचें कितें
करपाचें?

देश घट जावंक दिनात त्यो जाती.

त्यो ना करपाच्यो आसत जाल्यार अुण्यांत अुणें तांकां पोसवण
मेळची ना हाची तरी जतनाय घेवं नाका?

अँग्लंडचे लोकशाय-पद्धतींत असली कसलीच तजवीज ना.
असली तजवीज जावं येता ती फकत अमेरिकन पद्धतिचे लोकशायेंत.
हे तरेचे लोकशायेंत जातिचो वा धर्मसंप्रदायांचो लाव चडसो
कोणाक घेवंक मेळना. कित्याक, तो कोणाक पुटवना. हे लोकशायेंत
जो राष्ट्राध्यक्ष म्हूण वेचून येवपाक अुबो रावतलो ताका नागालॅंडा-
पसून त्रिवेन्द्रामेरेनच्या लोकांचीं मतां जाय पडटलीं. हे लोकशायेंत
गोंयचो जो मुखेल-मंत्री म्हूण वेचून येतलो ताका पेडणेपसून काण-
कोणामेरेनच्या लोकांनी वेचून काडचो पडटलो.

हे तरेची लोकशाय भारतांत सुरू जाली जाल्यार देशांत
अखील भारतीय आकाराचें नेतृत्व निर्माण जावंक पावतलें- जें
आयज खंयच दिश्टी पडना आनी जें आयज खूब गरजेचें जावन
पडलां. देश घट दवरपाचो आसत जाल्यार.

राजीव गांधी वेंचणूक पद्धतींत जे 'मुळाथावन' बदल घडोवन
हाडूंक सोदताले ते हेच तरेचे आशिल्ले अशें मानपाक आधार आसा.
कित्याक अिन्दिराजीचे मुस्तींतूच वसंत साठे सारकेले कांय काँग्रेस
फुडारी ह्या विचाराचो प्रचार करताले.

भाजपचे अध्यक्ष अडवाणी हांणीय हालीं हालीं ह्या विचारांचो
पाखो घेतिल्लो. विरोध कोणाचो आसत अशें दिसना.

पर्यून अेक फावट ह्या विचाराचो विचार देशांत कित्याक
सुरू जावचो न्हय? अँग्लंडचे तरेची लोकशाय सोडून अमेरिकन
तरेची लोकशाय हाडपाची आसत जाल्यार जनता दलाची राजवट

चलता आसतनाच हाडूंक बरी. बदल घडोवन हाडपाक आयचीच
परिस्थिती सगळ्यांत बरी.

-[]-

भारतीय मनशाचो जल्म

आ

मच्या ह्या भारत देशांत पंजाबी आसात. बंगाली
आसात. गुजराती, महाराष्ट्रीय आसात. तमिळ, तेलगू आसात.

भारतीय मनीस मात खंयच दिश्टी पडना.

भारतीय मनीस दिश्टी पडलोच जाल्यार विदेशांत दिश्टी
पडटलो. आनी ह्या देशांत खंयूय पळोवंक मेळ्ळो जाल्यार तो
स्वातंत्र्य मेळ्ळां त्या आदल्या काळांतलो आसतलो.

त्या काळांत भारतीय जल्माक येताले. निर्माण जाताले.
निर्माण करपाचो यत्नूय जातालो.

स्वराज्यांत तो निर्माण जावंकूच पावलो ना. निर्माण जावंक
कोणे दिलोय ना.

पुणून भारतीय पळोवंक मेळ्ळो ना तरूय ह्या देशांत हिन्दू
पळोवंक मेळटा. हिन्दू पंजाबांत आसा. काश्मिरांत आसा. बंगाल,
महाराष्ट्र, गुजरात सगळेकडेन आसा. हिन्दू पंजाबी आसलो
जाल्यारूय हिन्दूच आसता. हिन्दू पंजाबी, बंगाली, गुजराती हे
तरेचो वेगळेचार ना. खंयच्याय हिन्दुचें हिन्दुत्व ताचे प्रादेशिकतायेंत
बंदिस्त अुरना. हिन्दू खंयच्याय प्रदेशांतलो आसूं, खंयचीय भास
अुलोवं तो सदांकाळ सगळेकडेन हिन्दूच अुरता.

ह्या देशाक अेकठांय बांदून दवरपाची शक्त हिन्दूंत आसा.
हिन्दू हो ह्या देशाचो अेक मोट्यांतलो मोटो 'सिमेन्टींग फॅक्टर'
म्हणूं येता.

हिन्दूक हिन्दू म्हूण म्हणोवन घेवपाक कसलेंच अणेपण दिसूंक
फावना.

हिन्दू केन्ना फुट्टा? हिन्दुत्वा वयल्यान सकल देंवन जातिच्या
पांवड्यार अुबो रावता तेन्ना तेन्ना तो हिन्दू अुरना. बामण, वाणी,
खारवी, गावडो असलो कोण जाता वा जाट, ठाकूर, मराठो जाता.
तेन्ना देशाक अेकठांय बांदून दवरपाची शक्त ताच्यांतली ना जाता.
तो देशांत हजार पाकिस्तानां अुबीं करता.

आनी देश विघटीत करून अुडयता.

ह्या देशाचो बऱ्यांतलो बरो अिश्ट हिन्दू आनी ताचो
मोट्यांतलो मोटो दुस्मानूय हिन्दू.

व्युत्पत्ति-शास्त्राचे नदरेन 'भारतीय' आनी 'हिन्दू' ह्या
अुतरां मजगतीं कांयच फरक ना. भारतीय म्हळ्यार भारतांत
रावता तो. मागीर तो खंयच्याय प्रदेशांतलो आसूं, खंयचीय भास
अुलोवं वा खंयच्याय धर्माचो जावं. हिन्दू ह्या अुतराचोय अर्थ तोच.
हिन्दू देशांत रावता तो. मागीर वैष्णव, शैव, शाक्त कोणूय आसूं,
खंयचीय भास अुलोवं वा खंयच्याय प्रदेशांत रावं.

भारतीय म्हळ्यार हिन्दू आनी हिन्दू म्हळ्यार भारतीय.

हिन्दूक हिन्दू हें नांव हिन्दुनो दिवंक ना. भायल्या लोकांनी
दिलां. हेरांक तांच्या धर्मा वयल्यान नांवां पडल्यांत. जसो- ख्रिस्तावी

शिकवण मानता तो ख्रिस्ती, अस्लाम धर्माक पाळो दिवन चलता तो मुसलमान. तसो हिन्दू न्हय. हिन्दूक ताच्या धर्मा वयल्यान नांव पडूंक ना. अरुफाटें, ताचे वयल्यान ताच्या धर्माक नांव पडलां. हिन्दू ज्या धर्माक पाळो दितात तो हिन्दू धर्म.

हिन्दूधर्मांत ह्या देशांत जल्मा आयिल्ल्या सगळ्या धर्म-संप्रदायांचो आसपाव जाता.

हिन्दूच्या धर्माक मुदलांत नांव नाशिल्लें. हिन्दू आपणाल्या धर्माक सनातन धर्म ह्या नांवान वळखताले. आनी सनातन धर्मांत वैष्णव, शाक्त, शैव सगळ्यांचो आसपाव करताले.

साधनेच्या मळार 'सनातन धर्म' सदांच अुदार रावळा. अमकेच तरेन सगळ्यांनी अुपासना करूंक जाय, अमकेच अेक पुस्तक सगळ्यांनी प्रमाण मानूंक जाय, अशें ह्या धर्मांत केन्ना मानलें ना, केन्ना म्हळें ना. अरुफाटें, जण अेकल्याचो सभाव वेगळो, जण अेकल्याचो समज वेगळो, जण अेकल्याची नदर वेगळी, तशी जण अेकल्याची रूच वा आवड वेगळी : देखून, जण अेकलो आपणालो सभाव, समज, आपणाली नदर आवड ह्या गजालींक धरून आपणाले अुपासनेची रीत थारायतलो. तातूंत दुसऱ्यांनी मदीं पडूंक फावना, अशें ह्या धर्मांत सदांच मानलां आनी म्हळां. 'साधनानाम् अनेकता' हें तत्व ताणे आरंभा सावन मान्य केलां.

हे अुदार नितीक लागून अुपासनेच्या मळार ह्या देशांत हजार धर्म पंथ जल्मा आयले. तरूय सनातन धर्माक तांचो केन्ना हुसको जालो ना. तांचें कितें करचें हो प्रस्न ताका पडलो ना. ताणे ह्या पंथां मजगतीं हो खरो, तो फट- हो बरो तो, वायट- हो खेड तो अुणाक, हे तरेचो वेगळेचारूच निर्माण जावंक दिलो ना. सगळे खरे, सगळे बरे, सगळे आपणाले, अशें मानून तांकां सगळ्यांक आपणांत आसपावन घेतले. आवय अेका पंथाची जाल्यार, पूत दुसऱ्या; गुरू अेका पंथाचो जाल्यार शिश्य दुसऱ्या, हे तरेचो देखाव हिन्दूधर्म- वा म्हणुंया, सनातन धर्म- सोडून हेर खंयचेच कडेन पळोवंक मेळचो ना. हांगा तो पावला कणकणी पळोवंक मेळटलो शंकराचार्य शिवाचे भक्त आशिल्ले. जाल्यार, तांगेली आवय विष्णुची भक्त आशिल्ली. महाराष्ट्रांत जनार्दन स्वामी दत्त-भक्त आशिल्ले. जाल्यार, तांगेले शिश्य अेकनाथ श्रीकृष्णाचे भक्त आशिल्ले. हें अुदार वातावरण खाशेलें सनातन हिन्दू धर्माचें. तांगेलें निजाचें. तें हेर खंयच्याच धर्म समाजांत पळोवंक मेळना.

रोमन कॅथलिक चर्चान 'पाखंडी' लोकांक जिवे हुलपावन मारपाखातीर अेका काळार अिन्क्विझिशन नांवाचें अेक धर्म-न्यायासन अुबें केल्लें. हिन्दू समाजांत पाखंडी जायते जावन गेले. धर्माआड बंड करपीय जायते जाले. पुणून ताका अिन्क्विझिशना सारकेलें धर्म-न्यायासन अुबें करपाची गरजूच केन्ना भासली ना. अिस्लामान नेमून दिल्लें कर्मकाण्ड सोडून फकत भक्तींत लीन जावन रावपी सूफी संतांक मुसलमानांनी फातरांनी मारले. हिन्दू-धर्मांत कर्मकाण्डांचीं फकांडां मारपी जायते धर्मपुरूस जावन गेल्यात. कोणेच केन्ना कोणाक फातरावन मारूंक ना.

वेदांचे यज्ञ-संस्कृताये आड सगळ्यांत व्हडलें बंड केलें,

बुद्धान. कांय कुड्ड्या लोकांनी ताका 'बुद्ध बिद्ध म्हळो. पुणून अुदार सनातन धर्मांत ताचीं विष्णूच्या अवतारांत आसपाव करून घेतलो आनी ताका राम, कृष्ण सारकेल्यांचेच अवतारी पुरसांचे पंगतींत व्हरून बसयलो. बुद्धूय कसलो, दुस्मानकाय केन्ना दुस्मानकायेन ना जावपाची ना (नहि वेरेन वेरानि सम्मन्तीध कुदाचन) ती अिश्ठागतीनूच ना जावं येता. (अवेरेनच सम्मन्ति) हे तरेची शिकवण दीत रावलो आनी आपूण जो सांगतां तोच खरो सनातन धर्म (अेस धम्मो सनन्तनो) अशें लोकांक पटयत भोंवपाक लागलो. सनातन धर्म ना करपाखातीर कुद्दान बंड करूंक नाशिल्लें. अरुफाटें, सनातन धर्मांत सारकी नडणी जावं नाशिल्ल्यान जींक कुस्को, नश्टीं, पाडीं अंगां वाडिल्लीं तीं हुमटावन ताका निवळ करपाक केल्लें. यज्ञा आड अुपनिषदांनीय बंड केलां आनी अुपनिषदांचो आपरोस जी भगवद्गीता तिणे तर यज्ञाचो अर्थ लेगीत मुळासावन बदलून अुडयला. सनातन धर्मांत अुपनिषदांक आनी गीतेक पाखंडी म्हणून भायर अुडोवपा-बदला आपणालीं बऱ्यांतलीं बरीं धर्म-पुस्तकां म्हूण मान्यताय दिल्या.

सनातन धर्मांत धर्माच्या नांवान झगडीं केन्ना जावंक दिलीं नात. अरुफाटें, सगळे धर्म खरे आनी सगळे धर्म बरे, हें दाखोवन दिवपाचो यत्न केला. श्रीरामकृष्ण परमहंस तर फकत हिन्दू परंपरेंतले वेगळे वेगळे पंथ खरे आनी बरे अितलेंच सांगून ओगी रावले नात. हिन्दू परंपरेंतले न्हय असले भायले मुसलमान आनी ख्रिस्ती हेवूय पंथ खरे आनी बरे- तेवूय आमकां अेकेच कडेन येवन वतात, हें तांणी दाखोवन दिलां. तेंवूय फकत विचारांच्या मळार अुबे रावन न्हय तर दोनूय धर्म-पंथांची साधना करून- म्हळ्यार मनान लेगीत मुसलमान आनी ख्रिस्ती जावन- ते 'जत मत तत पथ' ह्या निर्णयार पाविल्ले.

सनातन धर्मांत अीश्वराकडेन फकत अेक दार्शनिक 'तत्व' म्हूण केन्ना पळेलें ना. 'अुपास्य' म्हूण पळेलें. अीश्वराक 'आमचो' करचो आसत जाल्यार ताचें आनी आमचें कसलेंय तरी अेक नातें निश्चित करूंक जाय आनी त्या रुपान ताची अुपासना करूंक जाय, तेन्नाच तो 'आमचो' जाता, अशें मानलें. वेदांतले कांय ऋषी ख्रिस्ती लोकां भाशेन अीश्वराक आपणालो 'बापूय' लेखताले आनी पिता नोडसि, पितानी बोधि' म्हूण ताची प्रार्थना करताले. अुपरांत शाक्त आयले. ते अीश्वरांत आवयक पळोवपाक लागले आनी जगदंबेच्या रुपान ताची पुजा करपाक लागले. भागवत पंथा वांगडा मधुरा-भक्ती आयली आनी अीश्वर गोपींचो (=आमच्यांतल्या आत्म्याचो) प्रियकर जालो आनी अर्जुनाचो 'सखा' जालो. सनातन धर्मांत अीश्वराची ह्या सगळ्या रुपांत आयज लेगीत अुपासना चलत आयल्या. 'तोन्ह मोहि नाते अनेक मानिये जो भावै'- तुजें आनी म्हजें नातें कितल्याश्याच तरांचें, 'तात् मात गुरु सखा तू' -हांतलें खंयचें नातें तुका आवडटा तें तूच थाराय, पुणून कशेय भाशेन म्हाका तुज्या पांयांसरीं व्हर हे तुळशीदासाचे आर्त प्रार्थनेंत सनातन धर्माचें व्यवितत्व अुकतें जाता, ताचो प्राण दिसून येता, ताचें अंतर (काळीज) अुकतें जाता.

प्रस्थान

दीस

केन्नाच अस्तमला.

दिकांनी दिल्लें अदृश्टाचें देणें

घेवन आपापल्या घोटेरांत पर्तल्ल्या

थकिल्ल्या भिऱ्यांचो किनरो कुलकुल्लाट

झाडापेडांक फुटला...

आतां जीव खासावीस करपी

ह्या हुमकळण्या वेळार

सरभोंवतणच्या सैमाच्या दोळ्यांत

सांवळ्यांनी अचळय रेखिल्ल्या

दाट काळखाच्या काजळाकय

फांतोड्डेच्या झिळमिळट्या उजवाडाचीं

एक तामशी तिरीप आसा

आनी तिच्या सलील सांगातान

म्हजे एकले एकसुरे

जिणेचे भोंवडेक वचपाचें आज

हांवें प्रस्थान दवरलां...

शंकर रामाणी

असल्या ह्या अुदार धर्माक दुसऱ्या खंयच्याय धर्मा आड अुवे करपी लोकांक ताचे अिश्ठ न्हय, दुस्मान म्हणूंक जाय. मागीर ते तोंडान 'गर्वसे कहो कि हम हिन्दू हैं' अशें कितलेंय आड्डून म्हणूं. हिन्दूधर्माच्या ह्या अभिमान्यांक सनातन धर्माचें सारकें रूप कळूंकूच ना म्हणूंक जाय. कळिल्लें जाल्यार हिन्दू आड मुसलमान, हिन्दू आड ख्रिस्ती (वा अुरफाटें) हे तरेचें चित्र ह्या देशांत केन्नाच कोणाक पळोवंक मेळचें नाशिल्लें. ह्या धर्मांत खंयचेच धर्मसाधनेक फट लेखूंक ना. खंयच्याच धर्मसंप्रदायाच्या लोकांक परकी मानूंक नात. 'सगळे म्हजे, हांव सगळ्यांचो' हे वृत्तीन तो चल्ला. 'गर्वसे कहो कि हम हिन्दू हैं' म्हणपी लोक धार्मिक न्हय राजकर्णी. तांणी सनातन धर्माचें रूप विकृत करून अुडयलां गांधी सारकेल्या ह्या युगांतल्या व्हडांतल्या व्हड हिन्दूची हत्या लेगीत तांणी केल्या. तांगेलें हें विकृत रूप पळोवन आयज बौद्ध आपणाक वेगळे मानपाक लागल्यात. जैन वेगळे सरल्यात. शीख कडेक रावल्यात. तें कित्याक, हिन्दूधर्माची घुडी संवसारभर फडफडावपी स्वामी विवेकानन्दाचे शिश्यूय आयज 'आमी हिन्दू न्हय, आमी वेदान्ती' अशें म्हणून हिन्दूपसून आपणाक वेगळे मानपाक लागल्यात.

विकृती ह्या देशांत पयलींय चलत राविल्ली. पुणून ती 'विकृती' ह्या रुपानूच चलिल्ली. प्रकृती वा संस्कृती ह्या रुपान न्हय.

राजकर्णी लोकांचो नाद हिन्दुंनी सोडून दिवंक जाय. ना जाल्यार हिन्दूधर्म विकृत जातलो. सनातन धर्माची परंपरा सारकी

समजून हिन्दुंनी दोन पावलां मुखार घालचीं : ख्रिस्तूय आमचोच, पैगंबरूय आमचोच, अशें मनापासून मानचें काकासायब ख्रिस्ताक 'परम भागवत' मानताले आनी कुराणांतलो 'अल्-फातेहा' भक्ति-लीन जावन म्हणटाले. काकासायब खरेले सनातन हिन्दू. तांकां हिन्दुत्वाचो अभिमान धरपाचो अधिकार आशिल्लो. श्रीरामकृष्णांचे आनी महात्मा गांधींचे ते अनुयायी. सनातन धर्माचे हे खरेले वाटेन चलपी.

हेच वाटेन सगळ्या हिन्दुंनी चलूंक जाय. तरूच तांकां गर्वान हिन्दू म्हणपाचो अधिकार मेळटलो. हे वाटेन चल्ले म्हूण ख्रिस्ती आनी मुसलमान हिन्दूंक 'आपले' मानपाक लागतले, अशें न्हय. सुरवातेक घडये मानचे नात. दुबावान पळेतले आनी थोडे पयसूच रावतले. पुणून शुद्ध अंतस्कर्णाचो प्रभाव अेक दीस केन्नाय तरी तांचेर पडले बगर रावचो ना. तुमी आमकां आपले मानात वा मानूं नाकात, आमी तुमकां आमचे मानतात, हे नितीन हिन्दू चलपाक लागले जाल्यार अेक दीस खातरीन मुसलमान, ख्रिस्ती तांचे 'म्हऱ्यांत' येतले. आनी म्हऱ्यांत आयले अपरांत दोनूय अेकामेकांक सारके वळखूंक लागतले आनी दोनूय वसल्यान अुतरां फुटलीं : 'आरेच्या ! आमी समजताले तशे हे न्हय. हे सामके आमचे सारके.'

खरेपणानशीं मुसलमान, ख्रिस्ती हिन्दू सारकेच. पयस राविल्ल्यान अेकामेकांक सारके वळखूंक पावूंक नात.

अेक फावट हो दिश्टावो घडलो म्हणटकूच-

हिन्दुंची नदर बदलतली तशी मुसलमान, ख्रिस्त्यांचीय बदलतली. अेकामेकांपसून आमकां पयस दवरपी सगळ्यो वण्टी ते अपरांतूच कोंसळून पडटल्यो आनी आयज हिन्दू वैष्णव, शैव, शाक्त हांकां आपणापरस वेगळे मानिनात तशें ख्रिस्ती आनी मुसलमान हांकांय वेगळे मानचे नात. अुदार हिन्दू समाजांत हांचोय आमपाव करून घेतले.

हिन्दू अितलोच अुदार नदरेचो जावंक जाय, ज्या देशांत श्रीरामकृष्णा सारके आनी गांधी सारकेले म्हा-पुरूस जल्मा आयले त्या देशांतलो हिन्दू अितलो अुदार जावंक पावलो ना जाल्यार ह्या दोनूय म्हा-पुरुसांचो जल्मूच फुकट गेलो अशें म्हणचें पडटलें.

हिन्दू हो ह्या देशाक अेकठांय बांदपी 'सिमेन्टिंग फॅक्टर'. तो 'सिमेन्टिंग फॅक्टर' म्हणूच अुरूंक जाय. ते खातीर ताणे सावरकर, हेडगेवार, गोलवलकरांची वाट सोडून श्रीरामकृष्ण आनी गांधी हांचे वाटेन चलूंक जाय.

तेन्ना देशाचें चित्र बदलतलें : हिन्दू हो खरो हिन्दू जातलो आनी हिन्दू तेन्ना खरो हिन्दू जातलो तेन्नाच जो 'भारतीय' मनीस आयज देशांत दिश्टी पडना, ता निर्माण जावंक पावतलो.

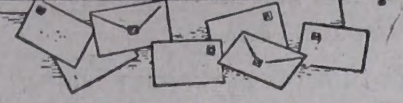
धर्माची अुवेखणी करपी सेक्युलरिझमांतल्यान भारतीय नागरीक निर्माण जायना. भारतीय नागरीक श्रीरामकृष्णांच्या आनी महात्मा गांधींच्या सर्वधर्मसमभावांतल्यानूच निर्माण जातलो.

सेक्युलरिझम् सगळ्यांक वेगळे दवरता.

सर्वधर्मसमभाव सगळ्यांक अेकठांय हाडटलो.

वाचपी कळयतात...

सांगें- १०-१-९०

संपादक 'जाग' हांकां.

आगळीक हो बाय विनया नाडकर्णी हांगेलो लेख वाचलो. ज्या धाडसान तांणी हो लेख बरयला ताचें कौतूक दिसलें. लेख बरो आसा. त्याच विशयाचेर कांय विचार उक्तावंचेशे दिसले म्हणून...

बायलमनशेकडेन पळोवपाची नदर जर समाजान बदलली जाल्यार घडये तांचेर जावपी अन्याय आमी पयस कळूंक पावतले.

हे खातीर समाजान भारतीय संस्कृतीची विचारसरणी आपणावंची पडटली. देखीक : आमचे मुखारयेता ते बायलमनशेकडेन (जांव चली जांव बायल) आवय ह्या नात्यान पळोवपाचें. तिच्या पायांक हात लावन 'चरण स्पर्श' करपाचो. म्हणजेच मनांतली 'पापी' भावना नश्ट जातली.

ही घटनेची अेक बाजू जाली.

दुसरेवटेन हेच बायलमनशेचो विविधतरेन सामाजीक वावरांत जावपी सहभाग आमी पळेयतात.

सिनेमांनी, जायरातींनी कमीत कमी कपड्यांनी 'मॉडेलिंग' करपी बायलो. उंची हाँटेलांनी फ्लॉर डान्स करपी, कॅब्रे करपी बायलो, शिंदळकी करपी बायलो, हाय सोम्यायटींनी 'फ्री सॅक्स' अेक फॅशन मानपी बायलो, फॅशन म्हणून सॉरो पिवपी बायलो ... आनीक अशें जायतें.

तर आवय म्हणटना आमच्या मनांत अेक वेगळीच इमेज तयार जाता. ते इमेजेचेर आमचेर जाल्ले संस्कृतीचो प्रभाव आसता, आमचेर जाल्ल्या संस्कारांचो प्रभाव आसता. आवय म्हणटात ती अेक स्नेह, जिंका समाजांतलें खंयचेंच पाप आफडूंक शकना ती, जिंका संवसारांतलें खंयचेंच वायट व्यसन आसना ती. तेन्ना जण एके बायलमनशेकडेन जर काय आमी आवय म्हणून पळोवपाचो यत्न केलो जाल्यार आमच्या मनांत controversy उबी रावना. आमच्या मनांत आवयची व्याख्या वेगळी आसता आनी जिणें आमकां जल्म दिला तीच ते व्याख्येक पाडू आसा म्हणून फकत तिकाच आमी आवय म्हणूंक शकतात.

जी बायलमनीस खंयचेय वस्तुची जायरात करपाक आपलें आंग उकताडाक उडयता ती आवयचें रूप घेवंक शकना.

खंयचीच बायलमनीस शिंदळकी आनी आवयचो मोग अेकाच मनशाक दिवंक शकना.

तेन्ना हो समतोल कसो सादपाचो? हें घडपाक कारणां आसात :

भारतीय संस्कृती ही पवित्र संस्कृती. तिची विचारसरणीच वेगळी. बाय विनयाक जाय तशीच संस्कृती ही.

पाश्चिमात्य संस्कृती वेगळी. मॉडेलिंग, कॅब्रे, शिंदळकी हीं सगळीं पाश्चिमात्य संस्कृतींतल्यान आयल्यांत. हांगा बायलमनशेक वेगळे तरेन पळेयतात.

जेन्ना ह्या दोनय संस्कृतींचें सोसायटीभितर मिलन जाता तेन्ना कांय बऱ्या विचारांक विसरचें पडटा.

पाश्चिमात्य संस्कृतींत जण एके बायलमनशेन आपलें आवयपण शेणयलां. हो दोश दादल्यांचो न्हय. हाका बदलिल्लो काळच जबाबदार.

दुसरो मुद्दो- लग्न जाल्ल्या जोडप्यांमदीं लेगीत घोव बायलेचेर आगळीक करता. वात्सायनान लेगीत कामशास्त्र बरोवन दादले बायलांच्या संबंदाक शास्त्रीक रूप दिलें. कारण तांतून दोगांयचोय अेकासारको सहभाग आसूंक जाय म्हणून.

तशें पळोवंक गेल्यार भारतांत हांवें खंय तरी वाचिल्ल्याची याद जाता. 'अ वुसन गिवस् सॅक्स टू गेट लव्ह व्हेरअॅज अ मॅन गिवस् लव्ह टू गेट सॅक्स !'

तेन्ना हो जो बॅलन्स आसता, तो सादप गरजेचें आनी तो जंय साधना थंय आगळीक जाता. आनी ही आगळीक फकत बायल मनशेचेरच जाता अशें न्हय जाल्यार ती दादल्या मनशाचेरय जावं येता. फकत ताका आगळीक म्हणपाची आमची तयारी आसूंक जाय.

म्हाका हांगा आनीक अेक गजाल मांडची शी दिसता. पयलीं बालविवाह करताले ताची.

आतांच्या काळांत चल्या भुरग्याक १६ ते १८ वर्सांचो जातनाच लैंगीक ज्ञान येता वा त तें शिकता. पूण अर्दकुट्या वा चुकिच्या उपदेशाक लागून ताका त्या ज्ञानाचो 'मॉराल' समजून येना. आनी अश्या वेळार तो उत्सुकताय म्हणून पुस्तकी ज्ञान 'प्रॅक्टिकली' सोदपाक वता. आनी हांगा तो अशे मार्ग आपणायता जाका समाज चुकिचे मार्ग म्हणटा. देखीक, वेश्ये म्हऱ्यांत वचप वा एखाद्रे चलयेकडेन उत्सुकतायेचे नदरेन शरिरसंबंद घडोवन हाडपाचो प्रयत्न करप. (जाका शास्त्रीक नदरेन आगळीक म्हणूं येता.)

ज्या काळांत 'बाळविवाह' जाताले, तेन्ना समाजच चल्या-भुरग्याक ताच्या दुबावांचें वा उत्सुकतायेचें समाधान करपाक समाजमान्य संवगडी दिवपाचो यत्न बी करनाशिल्लो मू ?

आनीक अेक गजाल. आयची बायल, आयच्या समाजांत दादल्यांइतलो वावर करता, नोकरी करता, पुरो जावन घरा येता. घरा येवन, संवसाराचें पळेयता. आनी हें सगळें करतना ती थकून वता. आपशींच हाचो परिणाम तांच्या शरिरसुखाचेर जाता. पुरो जाल्ली बायलमनीस आपल्या घोवाचें घडये पुराय समाधान करपाक शकना आनी हांगा आगळिकेचो प्रस्न उप्रासता. कारण ... लग्न जाल्ल्या कितल्याश्या बायलांनी वात्सायन वाचला ? धा टक्के सुद्धां आसचो ना. तेंच... पाश्चिमात्य राष्ट्रांत अशे तरेची

कागाळ येवचीना. कारण थंय यंत्रणाच अशी की भुरग्यांक ल्हान-पणासावन लैगीक शिक्षण मेळटा. ताका लागून जावं चली जांव चलो, ते बाबतींत सज्ञान उरता. आपसुकच चले-चलयांमदीं ह्या विशयाचेर अक मेळ सादता. आनी शारिरीक संबंदा भितल्ली गरज आनी सुख हाची जाण येता.

आमचें हांगा उरफाटें. खूपश्या जाणांक लग्नासावन शिक्षणाची सुरवात करची पडटा. आनी अश्यावेळार बायलमनीस उणी पडटा. घडये दादल्याचीय 'तडजोड म्हणून कितली करतलो' अशी परिस्थिती येता जावंचे...

पाश्चिमात्य संस्कृतीन ह्या ज्ञानाचीं साधनां अमाप पुरयल्यांत. हाका लागून चलो भुरगो पंदरा सोळा वर्सांचो जातनाच हे बाबतींत सज्ञान जाता. पूण घडये अर्दकुट्या मेळिल्ल्या ज्ञानाक लागून ताचें समाधान जायना आनी तो ताच्यो जापो समाजांत भोंवपी बायलो वा चलयांकडेन पळोवन सोदता जावंचे. आनी हांतुतल्यानच लैगीक गुन्यांव घडटात जावंचे.

चलमनशेक हेंच ज्ञान मेळुनय बी चलीमनीस चल्याभुरग्या-भशेन जायना हाका विशानीक कारण आसा.

चलो भुरगो हो सेक्सांत अँक्टिवली वांटो घेता जाल्यार चली भुरगी पँसिवली वांटो घेता. देखीक चलयेक आपल्याचेर मोग करपी, मोगान वासपूस करपी मेळ्ळ्यार पुरो जाता.

जाल्यार चल्याक आपली भूक भागोवपाक कूड जाय आसता. ताका 'मोग' बी हाचो इंतरेस्त नासता. ताका क्रिया जाय आसता. हें विज्ञानान सिद्ध केलां.

अशे परिस्थितींत घोवान आपलो वेगळो पार्टनर सोदलो जाल्यार समाज ताका दुशण दिता. आपल्या घोवान अशें पावल उबारिल्लें खंयचेच बायलमनशेक आवडना. आनी तिसरें म्हळ्यार घोवाचें संवसारावेलें मनय उडूं येता. कारण जे वस्तूकडल्यान ताका चड सुख मेळटा तांतूत ताचें मन चड रमत.

बायलेक आपल्या घोवाचें मन दुसरेकडेन गेल्लें आवडना जावपाक कांय कारणां आसात.

चली मनीन जल्माक येत पसून घडये तिचेर जाल्ल्या संस्कारांक लागून दोन गजाली आयुश्यांत चड म्हत्वाच्यो मानता. त्यो म्हळ्यार तिचें लग्न आनी तिचें आवयपण.

आनी जेन्ना भुरगें जल्माक येता तेन्नासावन तिचो घोवावयलो मोग अदर्चान भुरग्याक वांटून वता. आनी तो वचुंकच जाय नाजाल्यार भुरग्याची वाड बरोबर जावंची ना पूण हाचो परिणाम तांचे खासगी जिणेचेर जाता. हाचोय विचार जावंक जाय.

पाश्चिमात्य राष्ट्रांनी जी आंकडेवारी दिल्या ते प्रमाण दादल्याच्यो लैगीक भावना साठ वर्सां पिरायेमेरेन उरतात जाल्यार बायलेच्यो चाळीस वर्सांमेरेन.

असल्या सिच्युअेशन्साचेर विचार करप म्हळ्यार भारतांत आमी पिशेपणां मानतात. कारण पाश्चिमात्य संस्कृती आनी भारतीय संस्कृती हांतूंत अंतर आसा.

पाश्चिमात्य संस्कृती शरीरसंबंद हो खोशयेखातीर मानतात जाल्यार भारतीय संस्कृती शरीरसंबंद फकत इश्ट 'अपत्य प्राप्ती' खातीर मानत आयली.

जेन्नासावन हांगा पाश्चिमात्यकरण सुरू जालां तेन्नासावन हो विचार कडेक पडत गेला.

पूण पाश्चिमात्यकरणाबरोबर हांगाच्यो बायलो बाकिच्या क्षेत्रांनी मुखार गेल्यात पूण ह्या क्षेत्रांत त्यो मुखार वचूंक नात. दादले गेल्यात...

आनी ताका लागून हो समतोल सादूक पावंक ना. बाय विनया म्हणटा तशी परिस्थिती हाडूं येता पूण आमकां पाश्चिमात्यकरण विसरप परवडचें ना.

पूण ह्या क्षेत्रापुरती आमी आमची नदर बदलची पडटली. 'सेक्स' हो विशय फकत 'इश्ट अपत्य प्राप्ती' खातीरच वापरपाचो. ताचेभायर ह्या शास्त्राचो उपयोग जावचो न्हय आनी सगळ्या लोकांनी संन्यस्त रावपाचें व्रत घेवपाचें.

मातशें मुखार वचून म्हणुंया, टॅस्ट ट्युब वेबी प्रयोगान राष्ट्र निर्मिती करपाची आनी लग्नां बी म्हणटात तीं विसरपाचीं.

पूण खऱ्यांनीच हें शक्य आसा काय कितें? अक गजाल खरी. मनीस हो आपल्याक जाय तेन्ना जाय तशे बदल करून घेता. अका तेंपार आशिल्ली भारतीय संस्कृती आमीच पयस केलिना? आमीच पाश्चिमात्य संस्कृती आपणायली ना? घडये हाचोय वाज आयलो जाल्यार फाल्यां आमी 'फ्रि सेक्स' संस्कृतीय आपणावं येता वा परती भारतीय संस्कृती आपणावं येता. हाची जाप फकत काळच दितलो. हें पत्र सोपोवंचे पयलीं म्हाका अक स्पष्टीकरण करपाक जाय.

हांवे ही म्हज्ी म्हणणी मांडल्या ती गोंयच्या बायलांच्या लिखाणाचेर वा तांचे चळवळीचेर हांव कोंत्र म्हणून न्हय. तर बाय विनया नाडकर्णीन लेख बरयतना 'अकच बाजू बरयल्या अशें म्हाका दिसता. लेख बरयतना तो बॅलन्सड आसूंक जाय अशें म्हजें मत. म्हणून तो 'बॅलन्सड' करपाक हांवे म्हजे विचार मांडल्यात.

तुमचो

— दिनेश रा. मणेरकार

वास्को

ता. १२-२-१९९०

भौ. संपादपी 'जाग'

'जाग'चो जानेवारीचो आंक वाचलो. नदर संपादप्याचींत तुमी म्हणटात, येदुआद फालैर वेंचून येवपाचेच. तुमच्या तीन कारणां भितरलें एक कारण—उतरे कडल्या मतदार संघातल्यान वेंचून आयिल्ल्या प्रा. गोपाळराव मयेकरानी लोकसभेंतल्या आपणाल्या पयल्याच भाशणांत कारवार बेळगांवचो प्रस्न काडून किरस्तांव मतदाराक थरथरावन उडयल्ल्यान आयले.

म्हाका हें पटा कारण—

(पान २ पळयात)

मागणी

म्हयनाळ्याच्या रुपांत येवपी 'जागा'चो हो अकरावो आंक. मार्च १० चो आंक ह्या वर्साचो निमाणो आंक आसतलो. एप्रील १० सावन नवें वर्स सुरू जातलें. हें इतलें फोडणिशी करून सांगपाचें कारण, जांकां आमी नेमान आंक धाडीत आयल्यांत, तांच्यांतल्या जायत्या जाणांची वर्सुकी पटी अजून आमकां मेळूंक ना. कोणूय अशें म्हणूंक शकता, आमकां जाग धाड म्हण तुमकां कोणें सांगिल्लें ? ह्या प्रस्नाक आमचे लागीं जाप आसतली ती ही : तशें कोणेंच सांगूंक ना. पूण जांचे आमकां पत्ते मेळ्ळें त्या कोंकणी वाचप्यांक आमी ते धाडूंक सुरवात केली. हांतून शिफारस तांच्या वळखी-देखिच्या लोकांची, जावं इश्टा-मित्रांची आशिल्ली अशेंय म्हळ्यार जाता.

'जागा'चें धोरण आमी पयलींसावन सांगीत आयल्यांत. हे म्हयनाळें आमकां पटयेकारांच्या आधाराचेरच फुडेंफाटीं चलोवपाचें आसा. तशें तें जावंक पावतलें अशी आशा आसा. देखून थोडी कळ सोंसपाची.

आजमेरेन आमकां एकदोगजाण सोडीत जाल्यार कोणेंच आंक परते केले नात. हाचो अर्थ सगळ्यांकच 'जाग' जाय अशें म्हणूं नज. तेन्ना जांकां नाका ताणीं कसलीच मुबंत धरिनासतना 'मार्च १० चो आंक' 'Redirect' करचो. म्हणटकच एप्रीलासावन आमी तांकां धाडपाचें बंद करूं. जांकां जाय तांणी मात उपकार करून ह्या वर्साची पटी तशेंच फुडल्या वर्साची पटी धाडपाचें काम चुकनासताना करचें. पणजी, मडगांव आनी फोंडें हांगच्या बँकांनी जांचें खातें आसा तांणी चेकान पटी धाडल्यार जाता. हेरांनी मात मनिऑर्डरीनच धाडची. उपकार जायत.

बरें मागून,

तुमचो
सुमन्त केळेकार
वा. सं.

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिस्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेस बरी वेवस्ता - अँयर-कंडिशनड कुडिची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

विचारां-धार :

पुण्य परउपकार

पाप ते परपीडा

एक कपयाळ्यावरी रंगारंगाच्या पांखांचो पाखो उडत उडत कुडी भितरले वण्टीचेर येवन बसलो आनी सुखदान आडोस घेवन लिपत वचून ताची दोनय पांखां आपणाल्या माणकुल्या हाताच्या बोटांची चिमटी करून घट धरलीं. ताचो हात रोखडोच हळडुव्या रंगान भरलो.

‘आगो, नाका धरूं त्या पाख्यांक तुज्या हातान ताचीं पांखां मोडटलीं आनी तो मरतलो.’ अशें तिडकीन म्हणून हांवें ताका बेगबेगीन फाटीं ओडलें. आपणाले हुशार-कायेची तोखणाय ना ती नाच, उफाटें ताका हांव तें करपाक मना करतां तें पळोवन मनांत तें निशेंलें आनी म्हणूंक लागलें, ‘तूं ल्हान आसतना अशें करी नाशिल्ली काय कितें? आनी आतां म्हाका नाका म्हणटा-तापयता ती. हांव धरतलेंच त्या पाख्यांक आनी खेळटलें ताका घेवन. ताच्या पोटांत हांव ही काडी तोंपतलें आनी बावट्या सारकें वयर अडोवन ताचीम ज्जाच करतलें. म्हज्या फ्रँडाकय दाखयतलें. आनी आमी हांस हांस हांसतलीं. म्हाका अशें हें करपाक खूब बरें SS दिसता’

सुखदाचें हें उलोवप आयकून, ताका कशें समजावन सांगचें तेंच म्हाका कळना जालें.

सैमाभितर कितलेशेन उपद्रव करपी न्हय अशे गुणेंस्त जीव आसात. तांकां आडावनद वरून नाजाल्यार तरेकवार पिडा भोगोवन, तांचे हाल उपाद्रे करून तातूंतल्यान खुनशी आनंद मेळोवपाची सहजप्रवृत्ती भुरगेपणांत सावन मनीस प्राण्याभितर दिसून येता. खंयतरी बेबूक दिसलें, मार ताचेर फातर; सवणें दिसलें, मोख ताचेर गुंडो; सुण्यापेटो दिसलो, बांद ताच्या पांयांक दोरी आनी व्हर ताका ओडीत; माजरा पील दिसलें जाल्यार धर ताका घट आनी ओड ताची शेंपडी; फुलां दिसलीं रे दिसलीं, तोड तीं झाडाचीं आनी पाकळेन पाकळी मेकळी करून उडय तीं पिसडून; ही वृत्ती भुरग्यांमदीं आमकां दिसले बगर रावना.

आवणापरस पिरायेन ल्हान. कुडीन दुबळें, परिस्थितीन गरीब भुरगें दिसलें जाल्यार, थंय कितेंय तरी किजील करून ताची रड घालप हें तर भुरग्यांचे सदचेंच आसता. पूण ताचें कांयच वाल धरिनासतना, आमी जाण्टीं मनशां दोळे उकते दवरून तें पळतात नाजाल्यार दोळ्यांचेर केंस काडून पळेनाशिल्लेवरी करतात. आनी एकटेंय उठून त्या मस्त्या भुरग्याक आडावपाचें येवजिनात, तशें करचें न्हय म्हूण ताका समजावणेच्या उतरांनी सांगनात, हाका म्हणटलो कितें? जाणट्यांच्या ह्या असल्या करण्यांनी भुरगीं लाडावतात. तांची अपूर्वाय केल्लेवरी तांकां दिसता आनी असल्यो करण्या करपाक तांकां जल मेळत रावता. आनी हींच भुरगीं जेन्ना पिरायेन व्हड जातात तेन्ना असलेच तरेचीं नावाडगीं कामां केलेबगर तांकां चैन नासता. दुसऱ्याक पिडपांतच तांकां खोशी मेळटा-आनी हे भशेन विकृत आनंद मेळोवपाची तांकां संवयच जावन पडटा. रंगींग म्हूण जें आमी हालीं काळाक खुबच आयकतां ती असलेच तरेची एक विकृताय.

पाखो जावं फुलां अचळय हातांत धरलीं जाल्यारच तीं सारकीं उरतलीं- कुलेवरी घट धरलीं जाल्यार रोखड्यारोखडी तांची वाट लागतली. सवणीं, माजरापिलां, सुण्यापेटे ह्या जिवांक मनशावरीच भावना आसतात. माणकुल्या, दुबळ्या, गरीब भुरग्यांकय आमचेवरीच सुखा-दुखाच्यो भावना आसतात ह्याची जाणवीक आशिल्लीं भुरगीं पुराय जिवांकडेन पळेतना बरे भावनेनच पळेतलीं, करपाचें जाल्यार तांचें बरेंच करतलीं आनी चुकूनमाकून तांच्या हातांतल्यान कितेंय वायट घडलें जाल्यार तेंय उण्यांत उणें घडलें. एके परीन तीं तांचेर मोग करतलीं.

देखूनच हेरांच्या भावनांची जतनाय भुरग्यांनी करची, तांच्या वांगड्या भुरग्यांलागीं तांणी मनीसपणान वागचें हे खातीर भुरगेपणांतसावन तांकां ती संवय लागपा-सारकें वातावरण निर्माण करूंक जाय. तेन्नाच ‘पुण्य पर-उपकार पाप ते परपीडा’ ह्या विचारान वागून आमी आमचें जिवीत आनी हेरांचेंय जिवीत सुखी आना समृद्ध करूंक पावतलीं.

— प्रा. सुमन. सामंत

काणी- नाइन ऑफिस स्मारक

शेनवार आयतार सुटयेचे दीस चड बादताले. सोमार आयलो. पोंवशेल्ले अवस्थेंत हांव स्टेशनार वतालों. आनी जिस्त तें चली सामकार दिसलें सदांचे भशेन हांवें ताज दिकेन पळयलें. म्हजे नदरेक नदर दीत तें चक्क हांसलें हांव सामको गोंदळलेले अवस्थेन पळयत रावलों. ताचें हांशें 'आमी सदांच मेळटांत तो हो योगायोग' अशे भाशेचें सादें नाशिल्लें. 'आमी एकामेकांची वळख करून घेवं या' अशें सुचोवपी तें आशिल्लें.....

दिशिदिशीं म्हजी ममताविशिची ओड वाडत वताली.

आनी एक दीस कळ्ळें, ममता इंदूराक दुसरे नोकरेर रुजू जावंक गेलां...

ममता मुंबय सोडून इंदूराक गेल्यार आतां दोन वर्सां जातलीं. मदल्या काळांत हांवूय मुंबयच्यान आसा तसो परतो दिल्लीक पावलों. पूण ममताक आनी मुंबयच्या त्या अमुरपिक्या दिसांक अजून विसरूंक पावूंक ना.

दोन वर्सां पयलीं म्हजी बदली मुंबय जाल्या म्हणून जेन्ना म्हाका कळ्ळें तेन्ना खऱ्यानीच म्हजेर कलकल आयलो. रावपाचे जागेचो प्रस्न, सुधाची- म्हजे बायलेची JNU तली बरी नोकरी. रमोलाचें- आमचे चलयेचें स्कुलाचें निमाणें वर्स. हे सगळे प्रस्न भेस्तावपाक लागले. विचारान म्हज्यो न्हिदो खळल्यो. प्रमोशन आशिल्लें म्हण्टकच मुंबय वचप चुकूंक नाशिल्लें. मुंबय आमच्यो वळखी पाळखी उण्योच. नात्यांतले- म्हजे वटेतले थोडेभोव लोक आशिल्ले. अशोक नाडकर्णी हो तांतलोच अक, ह्या वेळार म्हाका देव कसो पावलो. तो फ्रँको इंडियन कंपनींत आशिल्लो आनी ताजी बदली बेंगळूराक जाल्ली. ताणे

आपणालो फ्लॅट आमचे कंपनीक कंपनी- लिजाचेर दिवंचो केलो आनी कंपनीन तो म्हाका रावपाक दिलो. अशोकाचो फ्लॅट दादर स्टेशनाकडल्यान धा मिनटांचे वाटेर! बस स्टॉप, मार्केट सगळें लागचेलानी!

- मनोहर पै धुंगट

इतलें आसूनय सुधा काय आपणाली नोकरी सोडून येवपाक तयार जालें ना. रमोलाच्या स्कुलाचो प्रस्न ताका आयतोच मेळ्ळो. सुधाचे आवयबापूय दिल्लीक आशिल्ल्यान ताका थंयच रावप संवकळिचें जाल्लें. फ्लॅट म्हज्या ताब्यांत येतकच तें रजा काडून आयलें आनी म्हजो संवसार मांडणेर घालून परतें गेलें. वचचे पयलीं अक रेफ्रिजरेटर भाड्यान हाडलो आनी म्हाका अकट्याक लागत ताजी स्टॉक भरून दवरलो. प्रेशर कुकरान शीत करपाक शिकयलें. भायर जेवंक वाज येता तेन्ना शीत लाय आनी लागसारूच 'दुर्गाश्रम' म्हणून खानावळ आसा थंयच्यान फिश करी बी हाड

अशें सुचोवन दवरलें. तें दिल्लीक परतें वतना हांवें काकुयटेक येवन इतलेंच मांगलें, बापायचे फाटल्यान लागून म्हजी दिल्लीक जाता तितले बेगीन बदली करपाचे प्रयत्न कर. सुधाचो बापूय नामनेचो अर्थशास्त्रज्ञ आनी पत्रकार जावन आसा. ताजें जाय-त्या जाग्यार फावो तशें वजन आसा.

फामील सोडून एकटो रावपाची म्हजी पयलीच खेप. सबंद दीस ऑफिसांतल्या कामाच्या धकचपाट्यान बरो वतालो. सीजेवेळार घरा पावतकच एकटे एकसुरेपणान बुडून वतालों. तीन कुडिचें तें घर म्हाका सामकें खावंक येतालें. सुधाचे खटपटीक लागून अक भुरगो घर कामाक मेळ्ळो पूण तो खूब उसरां. सकाळींफुडें खासा हांवेंच ब्रेक फास्ट तयार करून घेवप, सगळें जागच्या जाग्यार घालून णवांक भायर सरप आनी दादर स्टेशन गांठून चर्चगेट वचपी फास्ट गाडी धरप. चर्चगेट आमकां कांय लोकांक कंपनीची कार नरीमन पॉईंटच्या आफिसांत व्हरपाक येताली. अकदां त्या कांकीट जंगलांतल्या एअर कंडीशन्ड ऑफिसांत पावतकच सगळ्याचो विसर पडटालो. सांजवेळा ऑफीस सुट्टकच लोकल गाडयेन सातअक वरांचेर घरा वचप. उपरांत शिवाजी पार्क पासयेक वचप आनी गोमन्तक पद्धतीचीं म्हणून जीं हाँटेलां जळी मळीं जाल्यांत तांतल्या एकांत वचून नुसत्याचें जेवण करून परतें येवप न्हिद ये म्हणसर वाचीत बसप, केन्नाय दिल्लीक पत्र बरोवप नाजाल्यार आमचे कंपनीच्या हाऊस मॅन-जिनाखातीर थोडेभोव लिखाण खरडून दवरप. ऑफिसांत अजून मित्र अशे कांण जावंक नाशिल्ले. अशी ही उबगण हाडपी एकसुरी जीण चलिल्ली. अका दिसाचो तोंडावळो बद्द दुसऱ्या दिसासारको. तितलोच वाज हाडपी.

तीन म्हयन्यांतल्यान अकदांच ऑफिसांतल्या कामानिमित्तान दिल्लीक वचूंक मेळ्ळें. थंय दोन दीस चड काडले आनी ताजो टवटवीत जावन परतो आयलों.

पयलीं पयलीं सगळ्याच्या वेळार स्टेशनार वचप म्हळ्यार सामकें संकश्ट येतालें. ऑफिसाची कार घरा मेळपाक आनीक

फुडलें प्रमोशन मेळपाची गरज आशिल्ली. तो म्हणसर स्टेशनावयल्या रस्त्यार भाजी-वाल्यांनी उडयल्ली घाण पायांनी माडुीत, तांणी फूटपाथार दवरलेलीं पाटीं आनी हारे वाटायत, गर्देंतल्यान वाट काडीत स्टेशनार वचचें पडटालें. हेवटेन तेवटेन पळय नासताना तडक स्टेशन गांठप, डब्यांत कोंबून घेवप आनी गाडयेंत मनशां ओतयलीं की त्या लोटाबरोबर भायर सरप. आनी कंपनिची कार गांठप. गाडी उसरां पावली जाल्यार शॉर टॅक्सी म्हणून जी तरा आसा ताजो लाब घेवप आनी ऑफिसांत पावप.

ज्या वेळार आमी चर्चगेट वचपी लोक दादर स्टेशनावटेन वताले त्यावेळार दादरा कामाक येवपीय लोक आसताले. दादरूय बँको आनी हेर व्यापारी कंपन्यांची ऑफिसां बरीच जाल्यांत. अक दीस सदांच भाशेन स्टेशनार वतना दादर वाटारांत कामाक येवपी लोकांमजगतीं अके चलयेचेर म्हजें लक्ष गेलें. ताणे सलवार कमीझ घाल्लें. हातांत पर्स आनी जाडजूड इंग्लीश पुस्तक. ताजें मुखामळ बेस बरें आनी चलप कोणाचेंय लक्ष ओडून घेवपासारकें आशिल्लें. हे चलयेक हावें पयलीं केन्ना तरी पळयल्या अशें दिसलें. दादरच्या कॅडलरोड वयल्या बँकर्स ट्रेनिंग कॉलेजांत अक दोनदां फायनान्स मॅनेजमेंटाचेर व्याख्यानां दिवंक गेल्लों थंय दिश्टी पडलां जांवये अशें हांव धरून चल्लों. उपरांत एकासारकें दोन चारदां तें चली म्हाका क्रॉस जायत रावलें. म्हजी ट्रेन णव विसांची आनी ताजें ऑफिस साडे णवाचें जावंक जाय असो तर्क केलो. खीणभर ताजे-कडेन पळोवप आनी अप्रसन्न पावलां घालीत फुडें वचप... हांव ताजेकडेन पळयतां हें ताज्या लक्षांत आयलां आसतलें. वायलांक फाटीक लेगीत दोळे आसतात म्हणटात ! बळख करून घेवपाचो विचार हावें दामून उडयलो. म्हळें, अकटोच आसा. चलयेन चड बळख केली जाल्यार हांव म्हज्या अकट्या अकसुण्यापणांतल्यान भायर सरपाचो न्हय आशिल्लो मार्ग सोडून काडीन.

शेनवार आयतार सुटयेचे दीस म्हाका षड वादताले. सोमार आयलो. पोंदशेले अवस्थेन हांव स्टेशनार वतालों. आनी जिस्त

तें चली सामकार दिसलें. सदांच भाशेन हांवें ताजे दिकेन पळयलें. म्हजे नदरेक नदर दीत तें चक्क हांसलें. हांव सामको गोंदळलेले अवस्थेन पळयत रावलों. परतो हांसलों कांय ना तें आतां याद जायना. याद जाता ती इतलीच की हांव ह्या संवसारांत नाशिल्लों. ताजें हाशें 'आमी सदां मेळटांत तो हो योगायोग' अशे भाशेचें सादें नाशिल्लें. 'आमी अकामेकांची वळख करून घेवया' अशें सुचोवपी तें आशिल्लें इतलें समजपा-इतलो हांव भानार आशिल्लो. हांव ऑफिसांत पावलों तेन्ना लेगीत वेगळ्याच जगांत वावुरतालों. त्या दिसा कामार लक्ष लागलें ना. सांजवेळा घरा परतताना आयडियल बुक डेपोंतल्यान बाकीबाब बोरकारांचें 'कांचन संध्या', 'चांदणवेल', 'चित्रविणा' बी मेळटा ते कवितांचे झेले घेवन आयलों. उचांबळ जातकच वाचपाचे म्हजे कविता-संग्रह दिल्लीक उरिल्ले. कविता वाचीत बरोच वेळ जागो उरलों. केन्ना काय रात सोंपून फांतोड जाता अशें म्हाका जाल्लें. दुसऱ्या दिसा तयार जावन स्टेशनार वताना म्हजी नदर अकासारकी ते चलयेक सोदताली. पूण तें काय दिसलेंच ना. गाडी लेट जाल्या आसतली. रेल्वेक चार गाळी घालीत हाव ऑफिसांत गेलों. कामार मात पासून लक्ष लागना जालें. गरजेचीं तितलीं कामां मार्गाक लायलीं आनी बेगीन घरा परतलों. उचांबळ स्थितींत वाचीत बसलों. नुडस बी असली किदें तरा घराच तयार केलीं आनी पोटांत धुळून न्हिदपाक गेलों.

दुसऱ्या दिसा सकाळीं स्टेशनार वतना तें चली दिसलें. नदरानदर जाले बरोबर हांवूय हांसलों आनी थांबून ताजेकडेन उलोवंक सुरवात केली.

'तू B T C त आसता काय कितें? थंय तुका पळयल्लें सारकें दिसता.' ताणें म्हळें, 'ना हांव हांगासल्ल्या यूको बँकेंत कामाक आसां' हांवें नांव विचारलें त्या उतराक ताणें सांगलें, 'ममता.' आडनांव बी कांय ना. म्हाका अजापशें दिसलें ना. दोट्टी आडनांवाची फॅशन आसा तशी आडनांव ना लावपाचीय फॅशन रूढ जाल्ली आसा.

आमच्याच ऑफिसांत I I M अहमदाबादच्यान आयिल्लें 'जयंती' म्हणून लावपी अक चली फायनान्स ऑफीसर आसा. हांवें म्हळें, 'बरें सोबीन नांव तुजें. म्हजें नांव, हांव खंय कामाक आसां, तें ताणे विचार-पाची वाट पळय नासतना सांगून सोडलें. आमचें उलोवप इंग्लीशीतल्यान चलिल्लें. हांव विचारतालों तितल्याच प्रस्नाच्यो जापो तें दितालें. 'बरें तर मेळन रावूं या' अशें म्हणून हांव स्टेशनावटेन आनी तें बँकेवाटेन ताकतिन गेलें. उपरांत दिसपट्टीं आमी अकामेकांक दिसतालीं, अकामेकांकडेन पळोवन हांसप. सामकीं लागीं आसलीं जाल्यार 'कशें आसा? आजचो तुजो ड्रेस झकाम, एकदम दावता' असलें साडें उलोवणें करून आपआपले वाटेन वचप. सस्तकायेन खबरो करपाक दोगांकय वेळ नाशिल्लो. तरी लेगीत तें मेळचें म्हणून शेनवारा म्हज्या ऑफिसाक रजा आसताली तरीलेगीत हांव सदच्या वेळार भायर सरून स्टेशनावटेन वचूंक लागलों. बँकेक सुटी नासताली. शेनवारा म्हाका जाय तितली फुरसत आसताली. पूण ममतान मस्टर गाठपाक जाय म्हणून सांगून फुडें वचचें. ताजेबरोबर चार पावलां चलचें पूण वेळार पावगाची ताणी ताज्या मनार आसताली.

• हांवें यूको बँकेंत खातें उगडलें आनी शेनवारा किन्ना कितें काम काडून बँकेंत वचूंक लागलों. ममता खंयच्या तरी काऊंटराफाटल्यान कामांत गुल्ल आसताले. म्हाका अडकितालें. किदेंय मदत जाय जाल्यार दिवंक तयार आसतालें. थंय उलोवप कामापुरतेंच. म्हजी टर्न यो म्हणसर बांकार बसल्या बसल्या ममताकडेन पळयतालों.

रस्त्यार मेळ्ळें तेन्ना अकदां ताणें म्हाका म्हळें, 'तू म्हाका लागून बँकेंत येता तें म्हज्या मैत्रिणिच्या लक्षांत आयलां. तू येनाफुडें म्हाका येवन सांगतात तुजो admirer आयलो म्हणून! हांवें त्या उतराक म्हळें, 'तुका आनी तुज्या मैत्रिणीक नाका आसत जाल्यार हांव खातें बंद करतां आनी येना. जायत?' ममतान म्हळें, 'हांव तशें म्हणीना. तू येत राव. म्हजी हरकत ना.'

ममताची अशे भाशेन वळख जातकच आमच्या हाऊस मॅगझिनाखातीर हांवें 'Nine o'clock smile' म्हणून अेक निबंध बरयलो. तातूंत अेक प्रौढ दादलो आनी तेन्नाटी चली स्टेशनाच्या रस्त्यार योगा-योगान सद्दां मेळटात आनी दोगांयचे मनोव्यापार रंगोवपाचो प्रयत्न केल्लो. तो निबंध अर्थांत उजवाडा आयलो. ताजी अेक काँपी ममताक पोष्टान धाडून दिली. वांगडा अेक ल्हानशी नोट बरयल्ली. 'Any resemblance to known person is purely intentional.'

आनी सय केली. 'you know who !

अेक दीस ममता मेळ्ळें तेन्ना हांसत हांसत म्हणूंक लागलें. 'you have a wonderful style and fertile imagination. Why waste it on an insignificant subject ?'

हांवें म्हळें, हाजेविशीं अशें उब्यांनी उलोवंक जावचें ना. तुका आवडलो काय ना तें सांग. निवांतपणान आमी मेळूं या आनी पुराय उलोव्या. ताणे हां, ना कांयच सांगलें ना. हांसलें आनी मस्टर गाठूंक जाय म्हणून सांगून चलत रावलें. उपरांत मेळटा तेन्ना हांवें ताका केन्ना मेळूं या म्हणून विचारप. 'थार धर ! हांव थरयतां आनी सांगतां' इतलेंच म्हणप.

दिशिदिशीं म्हजी ममताविशिची ओड वाडत वताली. चारपांच दीस तें दिसलेंच ना. म्हाका चुकिल्लेवरी जालें. शेनवारा बॅकेंत गेलों तेन्ना तें मेळ्ळें. हांवें ताका विचारलें, 'म्हाका चुकोवंक दुसऱ्या रस्त्यान वता काय कितें ?' हांसत हांसत ताणें जाप दिली.

'Oh no ! you have to thank the trains for that, बस इतलेंच आनी तें कामांत गुल्ल जालें. हांव मेळ्ळों ना हाजें कितें दिसलें तें ताजेकडल्यान कळ्ळेंच ना. ताजें उलोवप साप्प थोडें. फकत हांमप. कितेंय वायट दिसलें जाल्यार म्हजेकडेन पळोवप ना. मुद्दम स्टेशनाकच मैत्रीणीक गांठप आनी उलयत उलयत वचप.

मैत्रीण बरोवर आसत जाल्यार हांव ताका अडकिनाशिल्लों, हें तें बरे भाशेन जाणा आशिल्लें.

म्हाका कितें दिसता तें निबंधांतल्यान, आडवाटेन हांवें सांगिल्लें. पूण सरळ उक्तेपणान मांडचें अशे दिसलें. रातचो बसून सत्यम कलेक्शनांतल्यान हाडिल्ले सोबीत. म्हारग स्टेशनरीचेर ममताक अेक लांबलचक पत्र बरयलें, निमणें मेळपाक कित्याक अनमनता म्हणून विचाऱ्हेलें. तें पत्र ऑफिसांत परतें वाचचें आनी पोष्टांत घालचें असो विचार करून ब्रिफकेसींत दवरले. तो दीम खूब गडबडिचो गेलो. सकाळीफुडेंच एम्. डी. न आपयलो आनी पश्चिम वाठारांत कंपनीचें काम सुदारपाविशीं त्या वाठारांतल्या रिजनल मॅनेजरांची मिटींग आयोजपाक सांगलें आनी चर्चें खातीर रोखडचारोखडे Position Paper तयार करूंक सांगलें. कांय दिसांफाटल्यान एम्. डीक हांवेच ही सूचना केल्ली ताजी उस्तवारी करपाचें काम म्हज्याच गळ्यांत पडिल्लें ! Position Paper तयार करपाक म्हणून स्टेनोपूलांत फोन करून स्मिता कदमाक धाड म्हणून सांगलें. सुपरवायझराकडल्यान स्मिता फाटले चार पांच दीस ऑफिसांत येनाच म्हणून कळ्ळें. ताणें दुसऱ्या स्टेनोक म्हजें काम करूंक सांगलें. हांवें कसोबसो ड्राफ्ट तयार केलो. संवकळिचो स्टेनो नाशिल्ल्यान काम रडतमरत जालें. हांव डिव्हेशन सोंपोवन, स्मिता कळयनासताना कित्याक घरा रावलें आसतलें काय म्हणून विचार करतालों. म्हणसर पर्सनल मॅनेजर श्रीकांत देशमुख म्हज्या कॅबिनांत आयलो. 'तुमकां खबर आसा ? स्मिता फाटले चार पांच दीस ऑफिसाक येना आनी घरायबी तें ना. ताजो भाव आनी भावाची बायल हांगा आयल्यांत आनी तुमकां मेळूंक सोदतात'. देशमुखाक हांवें म्हळें, 'तूं कितें तें पळोवन घे. म्हजेकडेन तांकां कित्याक धाडटा ?' देशमुखान म्हळें, 'तुमकां मेळपाची तांकां इत्सा आसा. स्मिताक ताळचार हाडपाक तुमी प्रयत्न करचे अशें तांकां दिसता.' देशमुखाक पुगय गजाल सांगिनासताना गोंदळांत घालपी उलोवप करपाची संवय आशिल्ली. वाजेवन

हांवें म्हळें, 'वरें घेवन यो तांकां' पांच मिनटां-खातीर'. स्मिताचो भाव आनी ताजो बायल हांणी जो खबर सांगली ती म्हळचार, तांचो अेक पयशिल्लो सोयरो. इनकम टॅक्स ऑफिसांत आसा. ताजें तांचेकडेन येवप वचप आशिल्लें. तांगेर येतकच आलायतो मेळिल्लो पयसो तो हात सोडून खर्च करतालो. ह्या सोयऱ्यान स्मिताक नादाक लायिल्लें. बायल भुरगीं आशिल्ल्या ह्या सोयऱ्यान स्मिताक फुसलावन बळयां आपणाले अेके खोलयेर व्हरून दवरलां, अशें भावाचें म्हणणें आशिल्लें. पोलिस केस करपाचोय ताजो विचार आशिल्लो. 'आमी ताका समजावन धडबडावन मागीर हाडचें, अशें भावाचे बायलेचें म्हणणें आशिल्लें. आमी ताका नोकरेवयल्यान काडून उडोवचें; मागीर तें आटापा येतलें अशेंय तिणें सुचयलें. आमी म्हळें, पोलिसकेस बी कितें करपाची आसा ती तुमी करात. काऊंसेलींग करप इतलेंच आमच्या हातांत आसा. आमी तें करूं. नोकरेवयल्यान काडपासारको गुन्यांव ताजेकडल्यान जावंक ना सो दिसता. स्मिताचो भाव आनी ताजी बायल भायर वतकच हांवें म्हळें, 'देशमुख, ममताक आपोवन हाडून तुमी समजावपाचो प्रयत्न करा.' म्हज्या तोंडांतल्यान स्मिताच्या जाग्यार ममता आयिल्लें. म्हजें विचारचक तेच दिशेन सुरू जाल्लें. देशमुख भायर गेलो आनी हांवें ब्रिफ केस उगडली. सत्यमच्या म्हारग स्टेशनरीचेर बरयल्लें तें पत्र काडून ताजे पिजून बारीक कुडके कुडके करून उडयले. आनी स्वस्थ बसून रावलों.

दुसऱ्या दिसा आनी ताजे मुखावयल्या दिसांनी ममता दिसलेंच ना. म्हाका दिसलें परती गाडयांची गडबड आसतली. ममताक उशीर जाता आसुं ये ! कसल्या तरी कामाचे गडबडींत उरिल्ल्यान शेनवारा दिसा हांव यूको बॅकेंत पावलों ना. सोमारा सकाळीं स्टेशनार वतना नदर ममताक सोदूंक लागली. तें खंयच दिसलें ना ! बुधवारमेरेन वाट पळयली. तरी तें दिसलें ना. म्हाका आडावपाक धालीसारको जिचो उपयोग करतालें तीं ताजी मैत्रीण अेकदां दिश्टी पडली. तिका विचारपाक धजलों ना.

शेनवारमेरेन वाट पळोवंक म्हाका धीर जायना जालो. ऑफिसांतल्यान हांवें यूको बँकेक फोन लायलो. आनी ममताकडेन उलोवंक मागलें. ममताची मैत्रिणूच फोनार आशिल्ली. 'ममता इंदूराक दुसरे नोकरेर रुजू जावंक गेलां. तुमकां सांगूंक ना ताणें?' मैत्रिणीन म्हाका वळखिल्लोसो दिसता. 'Oh, I see. O. K. Thanks' इतलेंच म्हळें आनी फोन दवरलो. खंयची नोकरी? इंदूरचो पत्तो बी कांयच विचारचेंशें दिसलें ना.

घरा पावनाफुडें हांवें सुधाक पत्र बरयलें. म्हजे बदलेची जाता तितली खटपट करूंक बापायक सांग म्हणून. म्हज्यान आतां मुंबय अकेटो रावूं नजो जालां अशें स्पस्टच

बरयलें

आतां हांव शेनवारा शेनवारा बँकेत वचना जालों. असोच अकेदां कामानिमित्त गेलों तेन्ना ममताचे मैत्रिणीन म्हज्या नांवान आयिल्ली ल्हानशी नोट दिली. ममतान म्हाका बरयल्ली पयलीच नोट. ताणें बरयलें,

'म्हजे आवयचे म्हज्यांत रावूंक मेळचें म्हणून हांवें इंदूराक नोकरी धरपाचो विचार केलो. म्हजो बापूय चार वर्सां पयलीं भायर पडतपासून हांवूच तिजो आधार जावन आसां. म्हजो बापूय खूब प्रेमळ आशिल्लो. ताजी आवतिकाय, चलप, उलोवप दिस्ता—दिस्त तुजेंसारकें आशिल्लें. तुका निवांतपणांत मेळपाचें हांवें ताळलें. म्हज्यांत चड घुस्पता

हें म्हाका अकेवाटेन आवडटालें पणून तें नाकाय आशिल्लें. म्हजो बापूय तुजेंसारकोच बरपी आशिल्लो. ताणे अकेकडेन बरयलां, 'Like everybody I like lovers but I hate love triangles.

नोटिची सुरवात केल्ली, 'My dear Y. K. W,' म्हळ्यार you know who आनी सय केल्ली 'yours—N. O. S.' म्हळ्यार Nine o'clock smile.

हे गजालीक आतां दोन वर्सां जायत आयलीं. अजून हांव ती विसरूंक पावूंक ना. आनी नायन ऑक्लॉक स्मायलच्या अर्थाचो सोद चालूच आसा.

वादळ

माई. म्हजी जाण्टी आज्जी
तंबाखूची पीक घोळयत म्हाका विचारता :
'बाबा, ... तूं असो थंड किदचाक रे ?
कांयच करचोना म्हणून रावला ?'
हांव उश्णी उमेद हाडून सांगतां :
'आग, तू भिल्या किदचाक ?
म्हजी ही थण्डाय म्हळ्यार
वादळ जावपापयलींची विखाळी स्तब्धताय ...
मात्शी राव ... मोडां येतलीं, वारो खवदळटलो
आनी ल्हाराल्हारांतल्यान फणो उबारून
फोंसणां घालीत दर्या चळटलो ...
म्हजें वादळ अशें जातलें ...
झाडांपेडां मुळांतल्यान हालतलीं

हें आयकून
म्हजी आवय सुस्कारो सोडीत
अक थंड नदर म्हजेर मारता.
माई. म्हजी आज्जी,
तकलेर हात घेवन घरवंत म्हण्टा :
'पुता म्हज्या ... तें वादळ, हांव जिती आमामर तरी
पळोवंक मेळत मरे ?'

तिच्या ह्या उतरांनी हांव कांचवेतां.
मोटे आशेन म्हज्या सपनांकडेन
आनी कवितेकडेन पळेयतां.
म्हज्या सपनांची कुकुलीं पिलां
आनी कवितेचीं गुबगुबीत पोरां
काकुळटेक येवन
चोरयांनी म्हजेकडेन पळोवं लागतात.
तीं हिमटी काडून आत्तां हुंडक्यांनी रड्टलीं काय दिसता ...
हांव गोंदळटां आनी येवजितां :
थंय रानाक अजो लागिल्लो आसतना
हांव ह्या घोंटेरांतल्या शेवण्यांक
पाखांच्यो गजाली सांगूं तरी कसो ?
आनी हांगा तर म्हजी जाण्टेली आज्जी
म्हजें वादळ पळोवंक रावल्या ... !
ह्या सगळ्या बोवाळांत ;
काचाबूल जाल्ल्या म्हज्या सपनांच्या पिलांक
आनी कवितेच्या पोरांक थातारीसर
म्हाका नाका पुगे जाता ...

— सुदेश शरद लोटलीकार

मौलाना

—राष्ट्रनिर्मणेंत तांचें योगदान

—सुमन्त केळेकार

मौलाना अबुल कलम आझाद हो एक विद्वान पंडीत आशिल्लो काय एक मुत्सद्दी; अशें कोणाकय विचारल्यार ताची जाप दिवप तितलें सोपें न्हय अशेंच ताका दिसतलें.

अन तरणेपणांत पिगयेच्या चौविसाव्या वर्सा 'अल हिलाल' ह्या ताणींच संपादीत केल्ल्या नेमाळ्यांत झळझळीत अग्रलेख बरोवन ताणी उत्तर भारतांत अशें अक मोड निर्माण केलें की ताचे परिणाम त्या वेळच्या मुस्लीम समाजाचेर आनी ब्रिटीश सरकाराचेर जावंक पावले ते सामान्यांतले न्हयत. कवी मनाची, धर्मीक अभ्यासांत परिपूर्ण आनी राजकारणी वृत्ती आशिल्ली व्यक्ती म्हूण तांचो जीण खऱ्या अर्थान सार्थकीं लागिल्ली. उर्दू साहित्यांतलें तांचें योगदान अमामान्य जाल्लें. त्या साहित्यांत तांणी एके आगळेच शैलिचो प्रवाह सुरू केल्लो. अलंकारयुक्त भास आनी वक्तृत्वकला, कलाक-ताय आनी कविता, भव्यदिव्य विचार आनी उपरोधांचे चिमटे हांचो संयोग 'अल हिलाल'च्या अग्रलेखांनी विशिश्ट मांडणेन जाल्लो दिसतालो.

पूण भारतांतल्या मुस्लीम समाजाक आकृश्ट केल्लें तें हे तांचे काव्यमय सोबितकायेन जावं ते साहित्यीक व्हडविकेन न्हय. ब्रिटीश साम्राजांत त्या काळार सद्धा वगडायल्ल्या आनी निर्शेणेच्या काळखे बांयंत घुस्मटून राविल्ल्या मुस्लीम समाजाक त्या वेळच्या मुस्लीम नेतृत्वान परते वयर काडपाखातीर ब्रिटीश सरकाराचीं बरेपणां जोडपाचे प्रयत्न सुरू केल्ले. आनी ताका लागून राजकरणांतल्यान आग काडून ताचेपसून पयस रावपाचें धोरण ताणे आपणायल्लें. राजकरणांतल्यान भायर सरप म्हळ्यार देशाच्या राजकरणा आड कृती करप असो ताचो अर्थ जाल्लो. तें आशिल्लें एक न्हयकारी धोरण. आनी तेन्नाचे परिस्थितीकडेन तें जुळनाशिल्ल्यान घातकी थरतालें. देशाचे नदरेन आनी मुस्लीम समाजाचे नदरेनय. राज-करणापासून अलिप्त रावपाचें धोरण म्हळ्यार देशांत वाडटे कळेर

आशिल्ली समाज जाग्रुताय आनी राष्ट्रियत्वाची जाणवीक हांचे आड केल्ले वरी ती करणी जाताली. राजकी नदरेन हिन्दु लोकांची जाग्रुताय चडट्या पांवड्यार आशिल्ली. आनी मुस्लीम समाज मात उफाटो प्रवाद घेवन चलत राविल्लो. आनी ताका लागून राजकरणा आड तांचें धोरण जावंचे बदला तें हिन्दु लोकां आड जावन राविल्लें. सरकाराक तेंको आनी काँग्रेसीक विरोध हेंच चडांत चड मुस्लीमांचें धोरण आशिल्लें.

मौलाना पयलेच फावट राजकी मळार पावले तेन्ना तांकां दिसलें तें हें चित्र. चडशा मुसलमानांक ह्या धोरणा भायर दुसरो उपायच दिसनासलो. म्हळ्यार ब्रिटीश सरकाराक आधार दिवप आनी हिन्दु समाजाक विरोध करप.

मौलानानी हें पळेलें तेन्ना तांच्यान तें सहन जालें ना. तांणी मुस्लीम समाजाच्या ह्या धोरणा आड उक्त्या उतरांनी आवाज काडलो आनी राष्ट्रीय चळवळींत भरसून—एकवटून वचूंक आनी ब्रिटीश सरकाराचे साम्राज्यवादी शक्तीक विरोध करूंक तांकां निश्चून सांगलें तें अयकून मुस्लिमांभितरल्या एका मोट्या वर्गाक धसको बसलो आनी तांचो संतापय जालो. ताणी जेन्ना म्हळें की भारताची स्वतंत्रताय ही एक गरज निखटी भारतीय मुस्लीमांच्या हिताची न्हय, जाल्यार संवसारांतल्या पुराय मुस्लिमांचें हीत तातूंत आस्पावल्लें आसा, तेन्ना ते कितें म्हणटात तें त्या वर्गाक नीट कळलें लेगीत ना. तांचो आवाज हो चडशा मुस्लीम बुदवन्तांक, जेन्ना तांच्या खंबीर राजकीय स्तापीत मता आड आसा म्हणपाचें दिसून आयलें तेन्ना अल हिलाल हें भारतीय मुस्लिमांतल्या बंडखोरांचो आवाज आसा म्हणपाचें सिद्ध जालें.

मौलाना हे तांच्या ५० वर्सांच्या जिणेकाळांत राष्ट्रीयत्व, उदरगत, स्वतंत्रताय आनी लोकशाय हांचे कैवारी म्हूण वावुरले.

हें अशें कशें जालें तें पळेतलो जाल्यार तांच्या घराण्याचेर एक नदर दिवन ताचीं कारणां सोदचीं पडटलीं; कंवळे पिरायेर सावन तांचेर कसले संस्कार जावंक पावले तें पळोवचें पडटलें. तांचो आजो मौलाना मुनवरुद्दीन हाणी १८५० च्या स्वतंत्रताये झुजाचें अणभव घेवन, भारत सोडून मेक्काक वचपाचें थारायल्लें. पूण थंय वचचे पयलींच भोपाळांत तांचो अन्त जालो.

मौलानाचो बापूय मौलाना खयरुद्दीन हे हांगच्या मुस्लीम समाजांतलें वातावरण पळोवन विटले आनी मेक्काक उठून गेले. थंयच ते रावले. अरेबीक साहित्य १० खंडांत बरोवन इस्लामी संवसारांत तांणी नामना जोडली. थंय मेक्कांतच १८८८ वर्सा, ११ नोव्हेंबराक मौलानाचो जल्म जालो.

मौलाना खयरुद्दीन हांचो भावार्त पोरणे तरेचे जिणेचेर आशिल्लो. नव्या अस्तमतेच्या शिक्षणाचेर न्हय. देखून मौलानाचें शिकप घरांतच जालें. त्या वेळच्या थंयच्या नांवाजत्या विद्वानांनी तांकां शिकयलें. अरेबीक आनी पर्सियन तत्वज्ञान आनी इतिहास हो अभ्यासक्रम आस्पावता तो 'दार से निजामी' हो कोर्स तांणी पूर्ण केलो तेन्ना तांची पिराय आशिल्ली फक्त १६ वर्सां. सामान्य विद्यार्थ्यांक ह्या कोर्साखातीर १० ते १४ वर्सां लागतालीं, तोच

ताणी ४ वर्सांत पूर्ण केल्लो. उपरान्त सर सय्यद अहमद हाणी आर्विल्ल्या शिक्षणाचेर बरयल्ले लेख वाचून ताचो तांचेर खूबच परिणाम जालो. आनी आधुनीक विज्ञान, तत्वज्ञान, साहित्य हांचो अभ्यास केलेबगर शिक्षण पूर्ण जावपाचें ना अशें तांकां दिसूंक लागलें. तेच घटकेक इंग्लीश आनी फ्रेंच ह्यो दोन भासो शिकपाक तांणी सुरवात केली. अखेरमेरेन तांचो अभ्यास चलिल्लो.

तांचे जिणेंतलो तो संभ्रमाचो काळ आशिल्लो. प्रथा आनी रिवाज, समाजीक आनी राजकी वर्तन, कुटुंबाकडल्यान मेळिल्ली, धर्मीक परंपरा, आनी मुस्लीम लोकांकच वेगळावपी तांच्यांतले धर्मीक पंथ हें सगळें पळोवन तांच्या मनांत दुवावांचें दाट धुकें पातळूंक लागलें आनी ताका लागून इस्लाम धर्माकडेन पळेतना तांणी बुद्धिवादी दृष्टिकोण आपणायलो.

ह्याच वेळार राजकी कल्पनांचें स्थित्यंतर सुरू जाल्लें. भारताच्या स्वतंत्रतायेखातीर वावुरपी धाडशी तरनाट्यांक पळोवन क्रांतीकारी विचारांचो प्रभाव सुरवेक तांचेर पडूंक पावलो. १९०५ वर्सा तांणी इजिप्त, इराक, सिरिया, टर्की ह्या देशांक भेट दिली. थंयच्या मुस्लीम भावांक पळोवन तांकां दिसले की मुस्लीमांक आयच्या आर्विल्ल्या संवसारांत सर्जनशील भुमिकाच घेवंची पडटली. देखून निखटें परंपरेन चलत आयिल्लें शिक्षणच न्हय जाल्यार परंपरिक जिणे-तराय बदलपाची गरज आसा. भारतांत परतें येनाफुडें तांणी ह्या नव्या विचारांक अल हिलालांतल्यान वाट मेकळी करून दिली.

अल हिलाल ही एक आगळेच धर्तिची, नव्या परिमाणांची पत्रकारिताय मुखार सरिल्ली. तिचो परिणाम धर्मीक, समाजीक, राजकी आनी शिक्षणीक विचारांचेर खूब वेगान जावंक लागिल्लो. अल हिलालाक उपाट येस मेळ्ळें. ताणें फकत एक नवी व्यक्ती घडयली ना, जाल्यार भारतीय राजकरणाच्या मळार एक नवी विचारसरणी निर्माण केली. भारतीय मुसलमानांत एक क्रांतीकारी यवजण रुजूंक लागली. अलीगड पक्षाक तें उस्तरें गेलें. ह्या पक्षान ब्रिटीश राजवटिचे प्रमाणिक बंदे जावप ह्या एकाच ध्येयान आजवेर राजकरण चलयलें. मुस्लीम बुदवन्ता भितरले चडशे सरंजामी वृत्तिचे आनी थोरमतिचे जाल्ल्यान साम्राज्यवाद्यांच्या हातांत हात घालून बसिल्ले. मौलानांनी घणाघाती उतरांनी, चिमटे काडून केल्ले टिकेवरवीं, तांकां समजूंक पावता ते भाशेन तांच्या वर्तनाचेर घुरी घाली आनी तांचीं अबुद्दुपां चवाटचार मांडपाचें काम केलें.

मौलानान इस्लामांत एक नवो अर्थ भरलो. हें काम तांच्या सारक्यांच्या हातांतल्यानच जावपाचें. कारण, ताका भूत, वर्तमान, भविष्याची नाडी गवसल्ली. ते भारतीय आशिल्ले आनी मुसलमानय आशिल्ले. पूर्विल्ल्या शास्वत दायजाची जाण आशिल्ले, वर्तमानाच्यो गरजो कितें तें जाणा जाल्ले आनी नव्या भारताच्या फुडाराचे नदरेन ताका कितें जाय जातलें तें खबर आशिल्ले, मौलाना ताचो तयारी करूंक मुखार सरिल्ले. भारताचो उद्धार करपाचें ध्येय दीड्यांसामकार दवरून ते वावुरले. हें काम सोपें नाशिल्लें. हिन्दू-मुसलमानांचो एकवट करपाचें काम दिशिदिशीं कठीण जायत

आशिल्लें. देखून मुसलमानांनी भारतीय राष्ट्रीयतेंत विरगळून वचचें हे खातीर तांणी जायत्यो कार्यावळी आंखल्यो आनी ब्रिटीश राज-वटीआड चळवळ उबारलेबगर दुसरो उपाय ना हें तांकां दाखोवन दिलें.

अल हिलालचें हें यश पळोवन ब्रिटीश सरकार भियेलें आनी ताणें धांकधपटयो दाखोवपाक सुरवात केली. ताका लागून १९१० त सुरू केल्लें अल हिलाल बंदी हाडिल्ल्यान १९१४ त बंद करचें पडलें. अखेरेक १९१६ त ह्या तरण्या संपादक्याक सरकारान बंदखण दाखयली. १९२० वर्सा बंदखणेंतल्यान सुटका जायनाफुडें मौलानांची आनी महात्मा गांधीची भेट जाली. १९२३ त ते भारतीय काँग्रेसचे अध्यक्ष जाले. तेन्ना तांची पिराय फकत ३५ वर्सांची आशिल्ली. तेन्नासावन भारतीय स्वतंत्रताये संग्रामांत तांची जीण इतली एकरूप जाल्ली ती अखेरेक १९४६त जेन्ना ब्रिटीशांनी भारताची सत्या भारताच्या हातांत दिवपाची तयारी दाखयली तोंमेरेन उरिल्ली दिसता. तांचेविशीं उदगार काडटना एकेकडेन गांधीजी म्हणटात : 'मौलाना अबूल कलम आझादां वांगडा राष्ट्र-कार्यांत काम करपाची संद म्हाका १९२० वर्सासावन मेळूंक पावली हें म्हजें हांव भाग्य समजतां. इस्लाम धर्माचो अभ्यास केल्लो ताचे-इतली अधिकारी व्यक्ती दुसरी कोणूच दिसना. खोलायेन चिंतन केल्ले ते एक अरेबिक स्कॉलर आसात. तांची राष्ट्रभक्ती तांचे धर्मभक्तिइतलीच खर आनी घटमूट पाळां आशिल्ली म्हणूंक जाय.'

अशें आसुनय मौलानांतलो स्कॉलर तांच्या राजकी व्यक्ति-त्वांत केन्नाच बडून गेलो ना. स्कॉलर हो जिणेंतल्या चिरंतन मल्यांक घट धरून आसता जाल्यार राजकारणी मनीस चड करून दिसपट्ट्या घटनांतूच घुस्पून उरिल्लो दिसता. मौलानांक दावपेंच करपी धोरणी मनीस म्हणचे परस मुत्सद्दी म्हणप अदीक उचीत जानलें. तांच्यांतले म्हत्वाचे गूण तांच्या राजकी कर्तुपांनी जाणवताले ते म्हळ्यार तांचे संतुलीत विचार आनी सावचितपण. तशेंच निवळ निश्ठा अक्तावपी तांची विचारसरणी. कवी मनाचे आसुनय राजकी निर्णय दिवपावेळार ते कवी वृत्तिचे बळी केन्ना जाले ना. व्यक्तिविशींचो मोग-नसाय तांणी घेतिल्ल्या निर्णयाचेर परिणाम करिनासलो इतले संयमी वृत्तीचे ते आशिल्ले.

मौलाना पयलीं सावन अखेरमेरेन एक शिक्षणतज्ज्ञ आशिल्ले. व्यापक आनी खोल अर्थान तांकां शिक्षणतज्ज्ञ म्हणपाचें. निजाची देशभक्ती, खोल पांडित्य, धर्म, इतिहास, तत्वज्ञान आनी साहित्य हांचे संपूर्ण ज्ञान, प्रखर देशभक्तीचो संदेश दिवपाचें जीवनकार्य करपी, व्यक्तीची आनी समस्ताची जीण सुखी करपाची उमळशीक आशिल्ली, वंश, जात, पंथ जावं भुगोलीक मिधेपण हांच्यो शिमो ना मानपी ही व्यक्ती शिक्षणतज्ज्ञ न्हय अशें कशें म्हणूं येत ?

शिक्षणीक नदरेन तांकां यश फाव जालें ताचें रहस्य हेंच आसलें की ते कितें उलयताले तेंच तांणी आपणाले जिणेंत मानून घेतिल्लें दिवतालें. तशेंच ते वागताले. तांचें चार्ित्र्य आनी बुदवंत-काय तांणी देशांतल्या लोकांच्या उद्वाराखातीर उपकारायली. तांचें पुराय जिवीत म्हळ्यार ती सत्य आनी प्रमाणिकतायेची एक झगझगी

म्होर आशिल्ली. सत्याचेर तांचो जीव आशिल्लो आनी सोकटिसा-
वरी ताणीं ते मुखार मांडलें- सत्य, जें परिस्थितीलागी जावं गरजे-
कडेन कसलीच तडजोड करचें ना तें, नसते टिकेक जावं विरोधाक
लागून मोव जावंक पावचेंना तें, मागीर ती टिका जावं विरोध
कितलोय खर आसूं. त्या सत्याखातीर कितेंय मोल दिवपाची तांची
तयारी आशिल्ली.

केंद्रांत शिक्षणमंत्री आसतना, स्वतंत्रताये उपरान्तच्या शिक्ष-
णाचो फुडार धारायता आसतना तांच्या व्यक्तिमत्वाचे परिणाम
चारूय दिकांनी जाल्ले उजळ तरेन दिसतात. स्वतंत्र जाले उपरान्त
द्या वर्सा देशाचे आस्पतीचेर काळें सांवट पडिल्लें. अशें आसून, शिक्ष-
णाचे उदरगतीखातीर फाव तितले दुडू मेळप कठीण जाल्लें आसत-
नाय, पांच वर्सुके यवजणेंत, शिक्षणाखातीर खर्चाची खाशेली तरतूद
करपाच्या कामांत मौलानांनी केल्ल्या प्रयत्नांची नोंद घेवंचीच
पडटली. बुन्यादी शिक्षणाविशीं एकमत नाशिल्लें. पूण अशें आमुनय
राष्ट्रीय शिक्षणाचो वांटो म्हण ताचो ताणी यवजणेंत आस्पाव केलो.
माध्यमिक शिक्षण, विश्वापिठांतलें शिक्षण-जायते प्रस्न आशिल्ले.
तांचे परी तांणी ते सोडोवपाक इल्लीय आळपाय केली ना. युनि-
व्हर्सिटी ग्रांट्स कमिशन तांच्याच वेळार निर्माण जालें. मागशिल्ल्या
जाती आनी जमातींतल्या लोकांक तोंमेरेन कसल्योच खाशेल्यो
सवलती नाशिल्ल्यो, शेंकड्या-हजारांनी वर्सांमेरेन समाजान तांचो
उपेक्षा केल्ली. इतलेंच न्हय जांत्यार तांचेर अन्याय जाताले. तांचें
परिमार्जन करपाखातीर तांकां शिक्षणाखातीर पैशाचो आधार दिव-
पाची गरज आशिल्ली. ही गजाल ध्यानांत दवरून तांकां स्कॉलर-
शिप दिवपाची यवजण पास जाली. आनी ते खातीर पयलीं केल्ले
३ लाख रुपया तरतुदी वांट्याचो खर्चाचो आंकडो २ कोटीचेर व्हे शो.
ते भायर दुसरी कांय म्हत्वाचीं कामां तांचे मुस्तींत जाली तीं हीं
अशीं :-

१) तंत्रीक शिक्षणांत वाड.●

२) शिक्षणोक्त पुस्तकांचें उजवाडावप- इतिहास- तत्वज्ञानाचीं
पुस्तकां तशेंच १८५५ च्या स्वतंत्रताये झुजाचो इतिहास
उजवाडा आयलो.

३) १९४५ पयली शिक्षण संचालनालयांत संस्कृतीक आनी
अंतरराष्ट्रीय कार्याचो आस्पाव जाय नासलो- तो करून
तें कार्य करून घेवपाखातीर तीन अवादी स्थापन
केल्यो.

४) हिन्दी भाशेचो उदरगत करपाची यवजण आंखली.
तेच भशेन दुसऱ्या भारतीय भासांची. ●

५) शिक्षक वर्गाची आस्पत सुदरुपाखातीर प्रयत्न. दुसरे पांच
वर्सुके यवजणेंत शिक्षकांचे पगार वाडोवपाची वेवस्ता
केली.

मौलाना एक मंत्री म्हूण न्हय तर मनीस म्हूण कितल्यारया
पटिती व्हड आशिल्लो.

मौलाना आज्ञादांनी तांचे चडशें सर्जनशील बरोवप बंद-
खणींतच केलें. आपणाले जिणेचो सातवो वांटो इतलीं वर्सां तांणी

बंदखणींतच सारलीं. 'ताजकिरा' ही तांची आत्मकथा १९२० त
उजवाडा आयली. आज्ञाद की कहानी हें १९२१ त बरयल्लें पुस्तक
उजवाडा आयलें तांच्या मर्णा उपरान्त, १९५५ सालांत. 'घुमारे खातर'
हें तांचें आनीक एक म्हत्वाचें पुस्तक. पूण १९३१ विरसा बरयल्ल्या
'तुर्जुमनुल कुराण' (Translation and Commen-
taries on The QURAN) ह्या पुस्तकान तांकां अमरत्व
जाडून दिलें मानवतायेचे परिभाशेन समजायल्लें हें कुराणाचें नवें
रूप आशिल्लें अकते शैलीन बरयल्लो एक व्हड आवतिकायेचो तो
भव्यदिव्य ग्रंथ. आनी हो ग्रंथ ओंपला कोणांक ? 'एका सामान्य
अनवळावी मनशाक.' हातुंतच मौलानाची मनीसपणावयली सद्दा
अकत्या हसन प्रगट जाता.●

मौलानाचो धर्मीक सद्देंतल्यानच हिन्दू मुसलमानांच्या
एकचारा विशीं विस्वास वाडत गेल्लो. १९२३ वर्सा भारतीय
राष्ट्रीय काँग्रेसच्या एका खाशेल्या मंत्रांत तांणी केल्ल्या एका
उलोवपांत ही सद्दा पोटनिडकेन उक्तायल्ली दिसता. ते म्हणटात :
If an angel were to descend from clouds
to day and settle on Delhi's Kutub Minar
and proclaim that India can win Swaraj
within two hours provided that India
renounces Hindu-Muslim unity. Then I
would renounce Swaraj and not unity.
Because if Swaraj is delayed that is a loss to
India, but if unity is lost that is a loss to
humanity '

'समजा, एक परी कुपांतल्यान आयज धर्तरेर देंवली आनी
कुतुबमिनाराचेर बसून तिणें आड्डून सांगलें : हें पळेयात, भारताक
स्वराज्य हांव दोन वरांनी दितां पूण तें एके अटीचेर. तांणी हिन्दू-
मुसलमान एकचाराचो आग्रो सोडचो पडटलो. जाल्यार हांव अशेंच
सांगतलों की असलें स्वराज्य आमकां नाका. कित्याक, स्वराज्य
मेळपाक कळाव जालो जाल्यार भारताक लुकसाण जातलें हें म्हाका
कळटा; पूण एकचार ना जालो जाल्यार तांतूत मनीसजातिचें
लुकसाण जातलें हें कशें विसरूंक जायत ?'

मौलाना अबुल कलम आज्ञादांक १९५८ सालांत २२ फेब्रु-
वारीक व्हड गती प्राप्त जाली. तांचें मरण हें एका व्हड मनशाच्या
प्रयाणापरसय चड मानचें पडटलें. एका युगाचो तो अन्त जाल्लो.
तांची जीण आसतनाच ते म्हळ्यार एक आख्यायिका जाल्ली. देव
वेगळ्या वेगळ्या मनशांक उण्या अदीक प्रमाणांत दैव दीत आसता.
कोणाक तो कुडिचे बलायकिचें दिता, दुसऱ्याक बुद्दिचें, कांय जाणांक
धनाचें आनी उरिल्ल्यांक नांव आनी कीर्तिचें. एकाच मनशाक हीं
सगळीं दैवां मेळप म्हळ्यार ती एक नखलामी म्हणपाची. मौलानांक
ह्या सगळ्यांचो वरदहस्त मेळिल्लो.

(आकाशवाणी, पणजेच्या बरेपणान)

‘ चिवच्यूक- चिवच्यूक ’

‘ आरे, हो तर पिलांचो आवाज ! ’ माड अजापलो. ताणे ल्हवूच घोंटेरांत नदर भोंवडायली आनी नवलायेन तो पळेत उरलो. ल्हान-ल्हान पिलांनी निकत्योच तांतयांतल्यान तोंची भायर काडलेल्यो. सोबीत गुबगुबीत पिलां.

दोसभर पिलां ताज्या आंगा-खांद्यार खेळ्ळीं. तोय तांच्या नाच-गितांनी रमलो. भान विसरून.

कांय वगतान ताणें दोळे उकते केले. घोंटेर रितो रितो जावन गेल्लो. जळींमळीं रगताचे दाग शिवरलेले.

माड हुंडक्या हुंडक्यांनी रडलो. आपल्याच नशिबाक....

- दुर्गादास द. गावडे

थरथरता- मरणाधडेर पावलेल्या म्हाता-न्याच्या हातापायांच्या दोळ्यांवरी... आनी ताज्या दोळ्यांतले दुकांथेंबे वाऱ्यावांगडा शिवरत वतात... शिवरत वतात अनाथां सारके ! आनी ताजे म्हऱ्यांतली ती चींच ? ती हात पांगरून शांत उबी रावता... समाधिस्तावरी...

फाटीं अशीच एक पुनव आयल्ली. एकच कित्याक ? कितल्योशोच आयल्यो. धर्तरेची उत्पत्ती जायतसावन पुनव येता, पुनव वता. आयल्ली पुनव केन्नाच रावना. आनी आयल्ली पुनव वता, केन्नाच रावना म्हणूच माड आजमेरेन जितो आसा. व्हाळांतल्यान व्हांवतलें उदक व्हांवन गेलां. तीन वरसां फाटीं व्हांवल्या उदकान तो गजाल खंयच्यायतरी दर्याक आयकयल्या आसतली. आतां खळखळपी उदकाक कांय खबर ना म्हणुनच तें इतल्या मोट्यान खळखळटां. कांयच सोयरे-सुतक नाशिल्लेवरी. पूण चिंचेचें तशें ना. तिणे सगळी घडणूक आपल्या दोळ्यांनी पळयल्या. ते घडणुकेची आनी ताचे उप्रांतच्या काळाची, ती एक मोनी गवाय.

- दोंगराफाटपून चंद्रिमाचो उजवाड झळकता... माडाचो अस्पष्टसो हुंडको आनी... आनी बागवल्ली मान... ! हें अशेंच घडटा. ताज्या काखोळांतलो तो घोंटेर रितो जायतसावन हें अशेंच घडटा.

त्या घोंटेराचो गजाल तशो ती चड पोन्नी न्ही. तशी ती चड नवीय न्ही. तरिकय, पुनवेचो उजवाड फांकूक लागना फुडें ती गजाल ताज्जी जावन माडाच्या दोळ्यां-सामकार उबी रावता. जशी घडलेली तशी ! मागीर ताज्या ओठांतल्यान फुटपी हुंडको चींच मोन्यानी आयकता.

एक दीस एक सवण्यां जोडपें ह्या माडार येवन बसलें. ताणीं गितां गायलीं. ताणीं मोगाच्यो गजाली केल्यो. तोंचीक तोंच घश्टून उमांव घेतले. तीं चुडटां चुडटांचेर नाचली. चुडटांच्या तेमकाचेर बसून धोललीं. माड मनांतल्या मनांत फुल्लो. ताणे नदर खिळोवन तांचे खेळ पळयले. तांचो मोग तोखेलो. एक अनामीक आपलेंपण ताका त्या सवण्यांविशीं जाणवलें. ‘ हीं सवणीं हांगाच

कडलो, चिंचेकुशिचो माड- रुंद फांकलेल्या चुडटांचो, तो माड आयज अस्वस्थ जाल्लो दिश्टी पडटलो. आयज वाऱ्याच्या झोताचेर. सदचेसारको तो नाचचोना. आनी ताजे म्हऱ्यांतली ती चींच ? ... तीय आयज वग्गी-वग्गी दिसतली. काळखांत अस्तित्व शणलेल्या काळ्या रंगावरी. दोंगांय माड आनी चींच गुन्यांवकारावरी...

आयज पुनव. आयजे पुनवेक तीन वरसां जालीं. हें अशेंच घडटा. पुनवेचो चंद्रिम म्हळबांत पावल दवरता .. भुयेंचेर नवी उर्बा जागयता... चान्न्याची शितळसाण, दीसभरच्या वताच्या रखरखान हुलपल्ल्या रूख-रूखावळीचेर अमृताचो शिवर करता ... ते वाऱ्यावांगडा किटकिटूत... पिटपिटूत... आनी हेवटेन... हो माड, चान्न्याची सुलूस लागनाफुडें पावलांतल्यान

आ तां रात येतली.

उजवाड तसो बरोच पातळ जाला. हय -न्ही शी काळखाची झिळमिळसाण उजवाडांत भरसल्या.

आतां कांय वेळानच रात येतली वेंगेंत चन्द्रिम घेवन. पुनवेचो चंद्रिम ताज्या धवश्या-हळडुव्याशा उजवाडान सगळी धर्तरी न्हावन उडयतलो. व्हाळाच्या धांवत्या उदकाक धवशी रुप्यावरी तिकतिकसाण मारतली. रुखांच्या पाचव्या पानांचेर झिरकल्लें चान्नें वगीच मुरगटलें. भुंयेर शिपडलेल्यो पानांच्यो सांवळ्यो वाऱ्याच्या झोतावांगडा तोवत्यो बावत्यो दाखयतल्यो.

चन्द्रिम येतकच आनीक एक गजाल घडटली. आज तीन वरसां सावन जी घडत आयल्या- दर एके पुनवेक ! ... तो व्हाळा-

रावलीं जाल्यार कितली मजा जातली !' ताका मनापासून दिसलें. 'तीं नाचतलीं, गायतलीं. तांचो घोटेर आसतलो. तें सवणें तांतयां घालतलें, तांतल्यान पिलां जल्मतलीं. तांकां खेळोवपाक मज्जा येतली...' माड दिसा उजवट्टेच्यार सपनेतालो... सामको जागेपणान.

सांज जायत आयली तशी सवण्यांची धांवपळ ताणे देखली. तीं उडून वतना, आपलीं सपनांय कापूस जावन वाच्यावांगडा उडून वतात कशीं ! दिसलीं ताका. ताका वायट दिसलें. परतीं येत काय तीं केन्नाय ? जायत काय परती भेट ? ताणे तांचे फाट-सुरे वाटेवटेन पळयलें. 'ह्या सवण्यांविशीं म्हाकां इतलें आपलेंपण कित्याक दिसलें काय ? आजमेरेन अशीं कितलिशींय सवणीं हांगा आयलीं गेलीं. पूण तांची केन्ना म्हाकां इतली ओड-शी लागली ना. मागीर आजूच...' माड आपभितरूच चिंततालो. 'कितेंय आसूं. जिणेंतले वाटेवयलें एक मोडण हें ह्या मोडणार केन्ना कोण कोणाक मेळत सांगूं नजो. घडपी घडणुको अशो नकळटाना घडून वतात.' माडान आपल्या अजापभरीत मनाची समजूत घातली.

मनांतलीं चिंतनां वावडून माड साबुद्दीर आयला मात, परतें एक अजाप पळयल्लेवरी तो पळेत उरलो. दोगांय सवणीं, दादलो आनी बायल, तोंचिनी करडाच्यो काडयो घेवन माडावटेन येतना ताजे नदरेक पडलीं. तो खुशालभरीत जालो. आतां आपल्या आंगार एक घोटेर शिरंगारतलो हे कल्पनेन तो मनांतल्या मनांत सुखावलो. ताणे खोशेन चिचेवटेन नदर मारली. चिंचूय अपुर्वायेन सवण्यांकच पळयताली. माडाक नेट चडलो. 'भाग्यवान हांव' ताका कैफ आयलो आनी वाच्याझोतार तो झेतान धोललो.

० ० ०

'चिव-च्यूक - चिव च्यूक'

'च्यू च्यू'

'आरे हो तर पिलांचो आवाज !' माड अजापलो. ताणें ल्हवूच घोटेरांत नदर भोंवडायली आनी नवलायेन तो पळयत

उरलो. ल्हान-ल्हान पिलांनी निकत्योच तांतयांतल्यान तोंची भायर काडलेल्यो. सोबीत गुबगुबीत पिलां. माडान रोखडचारांरोखडी ही खबर चिचेक सांगली. 'आमगेर नातरां जल्मलीं.' ताणे खोशेन म्हळें. चींच कौतुकान हांसली. खीणभर माडाक सवण्यांचो राग आयलो. तांणी तांतयां घालतना आपणाक सांगलें ना कशें ? आनी तांतयां घालुनय आपणाक लिपोवन दवरलें ! पूण ताजो राग खीणभरच तिगलो.

ल्हवू ल्हवू करून पिलां व्हड जातालीं तशीं माडाच्या आंगा खांदार नाचूंक-खेळूंक लागिल्लीं. सद्दां सकाळ जावंची... सवण्या जोडप्यान पिलांक माडाचे सुवादीन करून अन्ना सोदीक भायर सरचें आनी मागीर पिलांचे थेर ! माडान आपलें भान विसरून तांचे खेळ पळोवंचे... केन्ना केन्नाय खोशेन भुल्लुसून वचून चिचेक कुरू करची. केन्ना केन्नाय मुमुरखें हांसत तांकां आपल्या चुडटांच्या हातांनी वेंगेन आवुंळचेलो यत्न करचो आनी पिलांनी मागीर भिवन, चिचेच्या आधाराक धांवन वचचें.

दीसभर माडाच्या आंगा खांदार निर्धास्त खेळपी पिलां सांज देंवताना दिसली म्हणटकच वगीच कांचवेतालीं. आवय-बापायचे यादीन आनी ओडीन आकूळ-पिकूळ जातालीं. आशेन, घोटेरांतल्यान तोंची भायर काडून सवण्यांचे वाटेवटेन नदरो थिरावन बसनालीं. तांची ती स्थिती पळोवन माड लेगीत कळवळटालो. भितल्ले-भितर घुस्मट्टालो. ताका दिसचें, 'तांकां वेंगेत घेवन थापटिचीं. तांचे खातीर एक गीत गावंचें.' पूण शेवटाक माडूच तो. रुखांचे जातिचो.

सांजवेळार सवणीं घोटेरांत पर्ततालीं. तांच्या येवपान पिलां भुल्लुसून वतालीं. तांच्या चिवचिवाटान माडाच्या काखोळाक परतीं जीवसाण येताली. अन्न पोटभर खावन सवण्यांच्या पाखांचे उबेक मागीर तीं सुस्त न्हिदतालीं.

एकदीस सकाळ उजवाडली. सद्दे सारकीच. फांतोडेर सवण्यांनी म्होवाळ गितां गावन उजवाडाक येवकार दिलो. मळबार तांबसाण फांकलेली. ल्हवू ल्हवू मळब उजळत वतालें. माडाच्या काळखांतलीं सवणींय

गितां गायतालीं. उजवाडाचे शोशेचीं गितां. मळब चडूच उजळ जालें तेन्ना सवणीं अन्ना सोदीक वचपाची तयारी करूंक लागली. कांयवेळ तीं माडाच्या आंगा खांदार नाचलीं. सद्दे सारकींच तीं माडाक सांगतालीं जावंचे, 'आमी अन्नाचे सोदीक वतांत. पिलांची जतनाय घे.' माडाक तांची भास कळ्ळी काय कितें सांगूं नजो पूण ताणे चुडटांचे हात हालोवन तांकां निरोप दिलो.

दीसभर पिलां ताज्या आंगा खांदार खेळलीं. तोय तांच्या नाच-गितांनी रमलो. भान विसरून. 'कितलो सोबीत हो सवण्यांचो जल्म ! सगळो संवसार पाखांपोंदा. नाच-गा-ऊड... जाय तें कर. कोण विचारपी ना. कोण आडावपी ना. फुडल्या जल्माक सवणें जावप !' ताणे चिंतलें. तांचे मुक्त जिणेन ताका भुरकटायलो. ताकाय खीणभर मुक्त जिणेची इत्सा जावंक लागली.

ल्हवू ल्हवू सांज देंवली. सवण्या-पिलां थाकून-भागून घोटेरांत वचून बसलीं. तांच्यो नदरो अस्तमेवटेन थिरावल्यो. सकाळीं सवण्यां जोडी तेच दिकेन उडलेली. माडानूय आपली नदर सवण्यांचे वाटेवटेन थिरायली. सद्दे सारकींच सवणीं, वेळार घोटेरांत पर्ततलीं हातूंत दुबाव नाशिल्लो. तशेंच घडटालें. तरीय माड चितेस्त जाल्लो. पिलांचे काकुळटेन ताज्या काळजांत खप-खपतालें. 'आरे हें कितें ? म्हज्या आंगाक हो कसलो स्पर्श ! खरखरीत सो ! कितेंतशे सरसरता. म्हज्या पांयांवयल्यान कोणतरी वयर चडटा !' माडान आपल्या पांयांर नदर मारली आनी तो थरथरलोच. 'सोरोप !' ताणे किलांट मारलो. ताका कच्च जालें. पिलांच्या उगडासान ताणें घोटेरार नदर मारली. तांच्यो नदरो अजाण, आशेखोर नदरो अस्तमेवटेन थिरावल्ल्यो. इतल्यान ताज्या कानार चिचेचीं उतरां आदळ्ळीं- 'माडा, सांबाळ. सोरोप ! पिलांक सांबाळ. माडा...' तो खिणांत अवसान-गळीत जालो. ताज्या दोळ्यां सामकार ते माणकुले जीव उबे रावले. सकाळीं, आपल्या पिलांक आपणाल्या भरवंशार सांडून गेश्चीं तीं सवणीं उबीं रावली. ताज्या पांयांक थरथरो भरलो. दोळे दुकांनी भरून आयले.

सोरपाक कसोय तरी धावंडावंक जाय आशिल्लो, ताका पांयांवयल्यान फावुडपाचो ताणे केल्लो यत्न फुकट गेलो. सोरोप मातसो मातसो करून वयर चडटालो. ताका चुडटांनी झडपुपाचो ताणें यत्न केलो पूण चुडटांय हाललीं नात. नाल्लांच्यो पेणी लांबताल्यो. एक नाल्ल ताजेर शेंवटुपाचो ताणे विचार केलो. पूण ताका तेंय जमलें ना. सोरोप तर वयर-वयर चडत आशिल्लो. मुकार कितें करचें तें माडाक येवजनाशिल्लें. ताका दिसलें, आपूण सामको लोलो थोंटो जावन पडलां. आपल्या आंगातली शक्तच कोणेंतरी काडून घेतल्या. मोट्यामोट्यान आड्डून तांच्या आवय-बापायक जागोवपाचो ताणे निश्चेव केलो. पूण आडांशल्यान एक उतरय भायर सरलें ना.

सोरोप सावचीतपणान घोटेरावटेन सरकतालो. आवाज करिनासतना फुडलो प्रसंग पळोवपाची शक्त माडाकडेन नाशिल्ली. ताणें मिट्ट दोळे धांपून घेतले. त्या बोवाळांत पिलांनी, जिवाच्या आकांतान मारिल्ल्यो किळांट्यो ताका आयकूंक आयल्यो ना. ताजी सुट्ट गेल्ली.

कांय वगतान ताणे दोळे उकते केले. घोटेर रितो रितो जावन गेल्लो. जळीं-मळीं रगताचे दाग शिवरलेले.

माड हुंडक्या-हुंडक्यांनी रडलो. आपल्याच नशिवाक. 'येदो ऊंच माड वाडलो पूण

येद्याशा सोरपापसून दोन पिलांक वाटावंक शकलो ना ! कितें अर्थ हे म्हजे जिणेक !' ताजी मान लजेन बागवल्ली.

पयस, सूर्यान दिगंत हुपपाची तयारी चलयल्ली. उजवाड पातळ जायत वतालो. कांय वेळान सवण्या जोडपें घोटेरांत परतलें. तशें तांणी घोटेरांत घालून घेतलें. माडाचें तांचेकडेन लक्षच नाशिल्लें. तो आपल्याच विचारांनी घुस्पल्लो. भेरेले तकलेन मनांतल्या मनांत हुंडकेतालो. अचकीत ताज्या कानार सवण्यांची किळांच आदळ्ळी. ताजें आंग शिरशिरलें. न्हिदेंतल्यान फडफडीत जागो जावंचो तशी ताका जाग आयली. घोटेरांत शिवरलेले रगताचे दाग पळोवन कितें घडलां हाजी जाणविकाय सवण्यांक जाल्ली आसूंक जाय. माडान भरिल्ल्या दोळ्यांनी घोटेरांत नदर वळयली.

तोंची घोटेरांत खुपसून दोगांय सवणीं हुंडकेतालीं. माड... माड भकास नदरेन सगळें तेळटालो.

दोंगरापलतडच्यान पुनवेचो चंद्रीम मळबांत पावल घालतालो. चीच शांत उबी आशिल्ली. माड थरथरतालो. सवण्यां जोडी घोटेरांतल्यान उडून गेल्लीं. चंद्रिमाची थण्ड किरांव किर्णां आनी आंगाक कांटो हाडपी मुक्त वारो माडाच्या काखोळांतल्या रित्या घोटेराक सोपे दितालीं ..

-३-

ह्या वर्गाची साहित्य अकादेमी तस्वीर मेळोवपी कवी -

चा. फ्रा. दे कोस्ता

जण एका जल्म घेवपी भुरग्याक, जल्म दिवपी आवय-बापायलागीं अन्न, वस्त्र, शिक्षण आनी कुडिची बलायकी मागपाचो सैमीक अधिकार आसा. ज्या आवयबापायक तो दिवपाक जायना तांणी भुरगीं जल्माक घालपाचे भरीक एकजात पडचें न्हय. आपलें भुरगें धर्तरेक भार जालें ही गजाल तांकां कितली लजेची ! तशीच त्या भुरग्याक जल्मासावन कितली अपमानांत करपी !!

इतिहासाची पाणां

काकासायबांल्यो चिटी

सुरवेचीं अतरां

काकासायबांनी बाकीबाबांक बरयल्ल्यो कांय चिटी- ज्यो आमच्या हाताक लागल्यो त्यो 'जागां' त फाटल्या- जानेवारीच्या- आंकांमेरेन आयल्यो.

त्यो आतां सोंपल्यो.

आतां बाकीबाबां अुपरांत नम्बर लागता तो म्हजो- रवीन्द्र केळेकाराचो. १९४७ त म्हजी काकामायबांकडेन वळख जाली. तेन्ना सावन १९८१ त तांकां मर्ण आयलां ते मेरेनच्या काळांत हांवें तांच्या हाताखाला तरांतरांचें काम केलां. जेन्ना म्हज्यांत रावलां तेन्ना ते सांगतात तशें केलां आनी जेन्ना पयस रावलां तेन्नाय तांणी सांगलां तेंच केलां. बाकीबाबांत आनी म्हज्यांत अेक फरक आशिल्लो. बाकीबाब काकासायबासरीं पावल्यात तेन्ना मराठी सरस्पतिच्या संदिगांत तांगेली सुवात निश्चित जाल्ली. कवी म्हूण लोक तांकां वळखपाक लागिल्ले. तांकां 'घडोवपा' चो प्रस्न नाशिल्लो. ते पिरायेचेय ते नाशिल्ले. म्हजी गजाल वेगळी आशिल्ली. हांव तांकां मेळ्ळां तेन्ना म्हजी पिराय बावीस तेवीस वर्सांची आशिल्ली. हांव तांचे म्हज्यांत गेलां तो अेक विद्यार्थी म्हूण गेलां. पुर्विल्ले मुस्तींत विद्यार्थी गुरुगेर वचन रावताले ते भाशेन म्हाका घडोवन घेवपाक गेलां. काकासायब जल्मजात शिक्षक. तांणी म्हाका घडोवपाचो यत्न केला. आनी हो यत्न करतना तांणी म्हजो केन्ना कान पिळ्ळा. तर केन्ना म्हाका तापोवनूय काडला. अितलेंच न्हय, तर केन्ना केन्ना रडयलाय. आनी हें सगळें जातिवंत शिक्षकाच्या वात्सल्यान केलां. कबीरान म्हळ्ळें- कुमार जेन्ना मडकें घडयता तेन्ना दावो हात तो मातयेक आधार दिवपा खातीर भितर दवरता आनी अुजव्या हातान माती बडयता- अंतर हात सहार दे. बाहर मारे चोट. म्हाका काकासायबांचो दोनूय भाशेनचो अणभव आयला.

म्हजेकडेन तांगेल्यो कितल्योश्यो चिटी आसात. कितल्यो- हाचो हिशोब ना. पांचशां-सातशांपरस अुण्यो नात. पुणून केन्नाच कितेंच व्यवस्थित दवरपाची संवयूच नाशिल्ल्यान ह्यो चिटयो हांवें वळीन फायलींत घालूंक नात, कांय ह्या गवेतांत आसात, कांय त्या. कांय हे आरमारांत पडल्यात, कांय ते. आनी त्यो हेरांच्या विटयां वांगडा भरसल्यात. अेखाद्र्या अितिहास-संशोधकाक कांय

म्हयने- घडये वर्सां- बसयले. बगर म्हजो 'आर्काइव्ह' जाग्यार पडपाची आस्त ना. आनी म्हाका स्वताक हें सगळें माण्णेन घालूंक आतां अुसरपत जातली अशें दिसना. देखून ज्यो चिटी हातांत लागतात त्यो जश्यो लागतात तश्योच- ह्या आंकांपसून- दीत रावचें अशें येवजिलां. अेकूच चितलां- जे चिटींत कोंकणी वा गोंयां संबंदान कितेंय आसतलें त्योच दिवंच्यो. तारखांचे नदरेन त्यो फाटीफुडें जाल्यो तरूय फावो, तो बोध घेवपाक आनी गोंय आनी कोंकणी ह्या दोन विशयां संबंदान काकासायब कशें कितें येवजिताले हें जाणा जावपाक त्यो अुपकारतल्यो...

र. के.

नवी दिल्ली

१७-२-५३

प्रिय रवीन्द्र,

कार्यकर्त्यांना दारिद्र्यांत ठेवतां कामा नये. त्यांना पोटभर खावयास न मिळालें तर त्यांची शारीरिक आणि मानसिक शक्ति कमी होते हें खरें आहे. पण 'पैसे चांगले मिळू लागले' म्हणजे खरी शक्ति वाढण्याअवजी कमीच होते असा अनुभव आहे.

पण ही तात्त्विक चर्चा अस्थानी आहे. तुमच्या मित्राला मुंबलीला भेटावयाला बोलवा. पण कोणतेंच आश्वासन देऊं नका. भेटल्यावर विशेष बोलून विचार स्पष्ट करूं.

चांगल्या प्रतिष्ठित व्यक्तींच्या नांवाच्या जोरावर अेक संस्था काडूं. या संस्थेच्या वतीने आपल्या या माणसाने भारतभर फिरावें. गोवेकराची व्याख्या चांगली व्यापक करून अशा लोकांची त्याने खानेसुमारी करावी. मग कोंकणी आणि हिन्दीचें महत्व लोकांना पटवून द्यावयाचें. Information Bureau सारखें काम करावयाचें. भारतवासी गोवेकरांच्या जीवना संबंधाने लेख लिहावयाचे. ख्रिश्चन-हिन्दु अैक्यावर भर द्यावयाचा. अैक्य-पोषक प्रसंग गौवाने लोकांपुडें मांडावयाचे. प्रारंभीची कल्पना अेवडीच आहे. पुडें यातून फार मोठे परिणाम घडवून आणावयाचे आहेत.

हा प्रयोग सहा महीने अजमावून तो पुडें चालविणें किंवा बंद करणें ठरवितां येतील. सर्व बाजूंनी विचार करून मला कळवा.

विनोबांनीं जेव्हां भू-दान-यज्ञ सुरू केला तेव्हां माझा अनुकूल अभिप्राय मी ताबडतोब जाहीर केला होता. हा अभिप्राय पत्रक-रूपाने श्रीमती रामेश्वरी नेहरू वगैरे मंडळींनी प्रकाशितहि केला होता. अितकें असूनहि लोक शंका घेणार असतील तर घेवोत. विनोबा स्वतः कधी अशा शंकांना भीक घालीत नाहीत. त्यांना आठ-दहा दिवस मदत करून येणे मला साधावयाचें नाही. माझ्या डोक्यावर माझीं कामें पुष्कळ आहेत. पू. बापूजींनी असलें काम सुरू केलें असतें तर मला त्यांत त्यांनी खेंचलें नसतें. त्यांची पद्धतच अशी होती कीं प्रत्येकाने स्वकर्माला चिकटून असावें.

मी चांदिलच्या सर्वोदय संमेलनाला गेलों तर बॅकवर्ड क्लासिस कमिशन बरांबर काम करण्यासाठीं लोक मिळतील का हें पाहण्यासाठीं. आणि म्हणूनच या बाबतींत विनोबांची संमति असेल

तरच तेथें जाओन.

गीते विषयीं टिळक आणि गांधी या विषयावरील श्री. शंकरराव देवांचें पुस्तक तेथें आलें असल्यास तें येथें पाठवावें.

गांधीमतावर प्रमाणभूत ग्रंथ आतां तुमच्यासारख्या तरुणांनी लिहावे. मी लिहिलें तर वाओट नाही. पण वेळ कोठून काढूं ?

गोमतीबेन • विषयींचा लेख त्यांनाच केंद्र बनवून लिहिला असेल तर तो छापण्यात औचित्य राहणार नाही ही तुमची टीका बरोबर होओल. पण गोमतीबेनचें रेखाचित्र लिहिणें योग्य होओल. किंवा किशोरलालभाओी विषयीं लिहिताना ओघाने गोमतीबेन विषयीं लिहिणें शोभेल.

आणखी अेक प्रकार म्हणजे किशोरलालभाओी आणि गोमती बेन यांच्या दांपत्यजीवनाविषयीं लिहिताना गोमतीबेन विषयीं हवें तितकें लिहितां येओल. खूबीदारपणें लिहितां आलें तर साहित्यकार वाटेल तें करून औचित्य सांभाळूं शकतां.

‘धर्मोदय’ चें मराठी सुधारून-तपासून छाल तर नवजीवनला छापावयास सांगूं.

माझी प्रकृति बरी आहे. राजघाट समाधीच्या कामांत पुरला गेलों आहे. आणि बॅकवर्ड क्लासिसचें नवें काम डोक्यावर आलेंच आहे.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम

• • •

नवी दिल्ली

२५-२-५३

प्रिय रवीन्द्र,

तुमचें २०. २. चें पत्र पोहोचलें.

कोंकणीचा पुरस्कार करणारे लोक आतां पुष्कळ तयार होतील. पण तुम्ही म्हणतां तेंच खरें की पुरस्कारा पेक्षा प्रतिभा-युक्त आणि लोकभोग्य असे साहित्य आज कोंकणीला हवे आहे. मामा वरेरकरांना कोंकणी साधली असती तर त्यांनी बहार केली असती.

ब्रह्मचर्याच्या आदर्शावर हल्ला चढविण्याची जरूर नाही. ब्रह्मचर्याचें खरें स्वरूप काय असावें या विषयी लोकांपुढें स्पष्ट कल्पना मांडली पाहिजे. समाजांत जी अनिष्ट तत्त्वे बोकाळलेली असतात त्यांच्या विरुद्ध हात धुवून लागलें तरी पुन्हा हात धुवावेच लागतात. आपण विधायक, सर्जनात्मक, सात्विक आणि तेजस्वी वातावरण तयार करावें. असल्या शुद्ध वातावरणांत अनिष्ट तत्त्वे टिकू शकत नाहीत. स्वतःच्या मरणानेच मरतात. ब्रह्मचर्याविषयी थोडक्यांत अेक चर्चा पत्र लिहून पाठवा. तें आणि त्यावरील माझे उत्तर ‘मंगल प्रभात’ मध्ये छापूं.

गांधीमतावर प्रमाणभूत ग्रंथ लिहिणें मला तरी निवृत्त झाल्या-नंतरच शक्य आहे. सध्या गांधीकार्य करीत असताना जें साधले तें

• किशोरलाल मशरूवाला हांची घरकान्न

लिहितों. त्याचें स्वरूप प्रासंगिक असलें तरी त्यातून स्थायी वस्तू डोकावतातच.

वालावलीकर यांचें थोडक्यांत जीवनचरित्र आणि त्यांनी केलेली कोंकणीची सेवा, कोंकणी साहित्यांत त्यांनी घातलेली भर, त्यांनीं केलेलें संशोधन, त्यांचें कोंकणी व्याकरण, त्यांच्या कार्यपद्धतीं-तील गुण-दोष आणि त्यांचे अपुकार स्मरून पुढें करावयाच्या गोष्टी- या सगळ्या गोष्टीचें विवेचन करून अेक पुस्तक कोंकणींत आणि मराठींत लिहिलें पाहिजे. त्यांचें संबंध साहित्य वाचून त्यांच्या संबंधीचें estimate या पुस्तकांत आले पाहिजे. आंधळ्या भक्तीचें महात्म्य नको. पण त्यांच्या कार्याची थोरवी ओळखणारी अैति-हासिक-सांस्कृतिक दृष्टि त्यांत असावी. असें पुस्तक तुम्हीच कां लिहूं नये ? त्याचें मग अिग्रजीहि करवितां येओल. प्रयत्न करा. साधेल.

गोव्याच्या किरिस्तांव समाजाने भविष्यकाळ ओळखून कोण-कोणते दोष सोडून दिले पाहिजेत हेंहि त्यांत ओघाने आलेले बरें. हिन्दुस्थानच्या मुसलमानांचें अनुकरण करण्याचे दिवस आतां राहिले नाहीत. अनुकरण त्यांना तोंडघशीं पाडिल. हेंहि त्यांत हितकर्त्यांच्या दृष्टीने सहानुभूतिपूर्वक मांडलें पाहिजे. किरिस्तांवांनी कोंकणीसाठी कांही करावयाचें तें separate communal existence सिद्ध किंवा दृढ करण्यासाठीं नव्हे. पण प्रजा जागृतीसाठीं आणि राष्ट्रीय अेकता दृढ करण्यासाठीं हा प्रयत्न असावा.

कोंकणीच्या विकासाचा हेतु आणि कार्यपद्धति यावर अेक manifesto तयार करून छाल का ?

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम

• • •

नवी दिल्ली

३१-३-५३

प्रिय रवीन्द्र,

तुमचीं दोन पत्रें ‘अुत्तरासाठीं’ ‘अुघराणी’ करीत आहेत. कोणाच्याहि टीकेला अुत्तरें देत बसूं नका. अमेरिकेंत अेक गृहस्थ Mistakes of Booker T. Washington या विषयावर व्याख्याने देत सुटला होता. बूकर टी वॉशिंग्टनने यावर म्हटलें कीं माझ्या चुका जाहीर करण्यासाठीं अेक मनुष्य आपलें आयुष्य अर्पण करतो हें माझे भाग्य थोडेथोडकें नाही. पण त्या बिचाऱ्याचा अुदरनिर्वाह माझ्या चुकांवर चालूं शकेल की नाही, कोण जाणे ! कोंकणीची सेवा जर भरीव झाली तर मराठीवाद्यांची टीका आपो-आपच पोकळ • ठरेल. कोंकणीची सेवा जर क्षणजीवी ठरली तर त्यांच्या टीके वांचून देखील ती विझून जाओल.

‘मंगल-प्रभात’ वर कार्यकारी संपादक म्हणून तुमचें नांव मी अवश्य दिलें असतें. पण जर भाषेंत, शैलींत आणि संपादनांत कच्चे-पणा राहिला तर तुमच्या करीयरच्या प्रारंभीच तुम्ही बदनाम व्हाल. तुमचें काम नांवा-रूपाला आल्यानंतर तुमचें नांव आणि रूप लोकांपुढें प्रगट केलेलें चांगलें. तांपर्यंत माझी जबाबदारी मीच अुचलली पाहिजे. तुमच्या चुकाहि मीच अुचलल्या पाहिजेत.

मला भेटावयाला येणाऱ्या लोकांबरोबर होणाऱ्या चर्चेत कांही भाग महत्वाचा असतो आणि सगळाच भाग रसिक असतो. हें जरी कबूल केलें तरी त्याचा रिपोर्ट देण्याचें काम रसिक आणि साहित्यिक व्यक्तीलाच शक्य होईल. हें काम स्टेनोग्राफिस्टचें नव्हे. महादेवभाजी सारख्यांनाच तें शक्य असतें. चि. सरोजने ती महत्वाकांक्षा बाळगली नाही आणि तिला मी वेळहि कोठें अहं देतो! आंधळा कॅमेरा ज्याप्रमाणे सगळ्याच गोष्टी नोंदतो, त्याप्रमाणे स्टेनोग्राफर सगळीच मुक्ताफळें गोळा करील. सर्व संभाषण प्रेमपूर्वक आणि बुद्धिपूर्वक अकल्यानंतर त्याचा व्यवस्थित रिपोर्ट तयार करणें हा creative process आहे आणि याबाबतीत कोणाला तरी तयार करणें हाहि अेक creative process आहे. त्याला वेळ आणि धीर थोडाथोडका लागत नसतो. तुम्हाला कदाचित हें साधेल, पण तुम्ही येथे नाहीं याला भुपाय काय?

मंगेश पाडगांवकरांना मी पत्र लिहिलें होतें. त्यांचें उत्तरहि आलें. यावरून ते पुन्हा वध्याला येऊन हिन्दुस्तानीचा अभ्यास पुढें चालविणार आहेत असा बोध होत नाही. तेव्हां ते आतां वध्याला पुन्हा येणार नाहीत असें धरून चालतो. माझ्या समजुतीत चूक असेल तर कळवावें.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

नवी दिल्ली

४-४-५३

प्रिय रवीन्द्र,

तुम्ही काटजूचें नांव* मार्तंडला लिहावयाला नको होतें. घनश्यामदास बिडला यांच्याकडून प्रस्तावना घ्यावी असा माझा

विचार होता. ते अन्तम लिहितील. पण ते पूजीपति आहेत. तेव्हां राजेन्द्रबाबूंकडून घेण्याचा विचार होत आहे. जैनेन्द्रची शैली साधी सरळ नसते. पण प्रस्तावनेची काळजी नको. ती वेळेवर मिळेल.

मार्तंड काल भेटले होते. म्हणत होते की पुस्तकाच्या गेट् अप् विषयी त्यांनी तुम्हाला लिहिलें आहे. तुमची तक्रार त्यांना कळविली. ते म्हणाले, त्यांत 'गलतबयानी' आहे. खर्चाविषयी म्हणाले, सगळा खर्च दोन्ही संस्थांनी—म्हणजे सस्ता साहित्य आणि हिन्दुस्तानी प्र. सभा यांनी अर्धा अर्धा वाटून घ्यावयाचा. छापलेल्या प्रतीहि वाटून घ्यावयाच्या. 'तुमच्या प्रती तुम्ही विकू. आमच्या आम्ही विकू.' मी म्हणालो, 'तुम्ही गोडाजी दिसतां.' तेव्हां म्हणाले की, 'आमच्या प्रती विकल्यानंतर तुमच्या अुरलेल्या प्रती देखील आम्ही विकू' मी म्हणालों, तसेहि चालणार नाही. जितक्या प्रती दोन्ही ठिकाणी विकल्या जातील त्या समसमायिक विकल्या गेल्या असें समजावयाचें. ते म्हणाले, 'हेंहि मला मान्य आहे.'

अमृतलालनां हें सर्व समजावून सांगा. Joint publication ही चीज आपल्या लोकांना ठाबूक नाही. तिचा अेक प्रकार म्हणून मी आग्रहाने हें घडवून आणत आहे.

ता. १० च्या रात्री आपण भेटूच.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

• 'मानवताके झरने' ह्या म्हज्या अनुवादाक प्रस्तावना बरोवची म्हण हांवें डॉ. काटजूचें नांव सुचयल्लें.

-३-

वाचपी कळयतात

(पान ८ वेल्यान)

नोवेंबरांत विधानसभेच्यो वेंचणुको जाल्यो. हांवें भ्रष्टाचारा आड म्हूण जनता दलाक मत दिलें. पुणून गोंयांत जनता दल हो आजून भुरगे अवस्थेंत आसा. सगलें जग २६ वर्सांनी वाडलें पूण ह्या पक्षांतले लोक १९३४ त आशिल्ले थंयच आसात. तांची वाडच जायना. ते आजून १९९० त मराठी, मराठी करीत आसात. देखून कोंकणी खातीर हांवें काँग्रेसीकय मत दिलें. अर्थात म्हजें मत बाद जालें.

जानेवारी लागलो. लोकसभेच्यो वेंचणुको आयल्यो. जनता दलान म. गो. च्या सांगातान बाब फेदिन रेबेलो हांकां उबो केलो. म्हाका आनंद जालो. बाब रेबेलोक मत दिवन म्हाका कोंकणी मनशाक मत दिवंक मेळटालें. तेच बराबर जनता दलाकय मत दिवंक मेळटालें.

त्याच खिणाक त्या शिदळे वृत्तिच्या खासदारान वेलें विधान केलें. शिदळे वृत्तिचो खासदार म्हणपाक कारण ह्या मनशाक कसलेंच ध्येय ना, धोरण ना. तांकां खंयचेय परिस्थितीत कशेंय

करून खासदार म्हूण लोकसभेत मिरोवंक जाय. म्हणटकच ते आयज काँग्रेसीच्या तिकेटीचे महाराष्ट्रांत उबे रावतात तर फाल्यां काँग्रेसीचे आड गोंयांत उबे रावतात.

परिणाम : हांवें जनता दलाक मत दिलेंना.

तात्पर्य : प्रा. गोपाळराव मयेंकाराच्या वेल्या विधानान किरिस्तांव मतदारच थरथरले नात तर हांव पसून थरथरलों. आनी हांव काय किरिस्तांव न्हय.

बरें मागून,

तुमचो

अरविंद काकोडकार

आपणांतले अवगूण दिश्टी पडटकूच मनशान खंय ते सुदारपाचो यत्न करूंक जाय !

खरेपणानशीं, ते सुदारपाचो यत्न करपाची गरजूच भासूंक जायना. ते दिश्टी पडना फुडें आपशींच गळून पडूंक जाय.

पुणून ते कामाक ते पयलीं 'दिश्टी पडूंक' जाय.

एके पावलटिची खंत सुवारी

तिची पावलट

... ..

ताचे कान

अधीर

अकवठावन

तन-मन

आयकून

संवकळिची झन-झन

झन-झन

तो

झन-झन नाद

ताणें

केळयला आंगापांगांत

जसो

तिच्या आंकवार

स्वासांचो नाद

वीख पिवंया

ओठांचो स्वाद

अशी नजाकत

तिचे पावलटिची

ताचे नदरेची

तांचो पावल

नदरांचो खेळ

सदचीच

ती.

आमोरी-शी वेळ

झन-लट झन-लट

नदरायत पावलट

ताचें अधीर तन-मन

आयकूंक

पावलटिची

झन-झन

... ..

... ..

पूण आयज

बदलल्या

ती.

झन-झन

तीच आमोरी

तीच कुंवारी

पूण आळयता

दोनूय काळजां

दुख भरी सुवारी

तो गेलो खंय ?

झन-झन नाद ? ?

भिण्ण पिको तो

उस्वास सुवाद ? ? ?

आनी.

... ..

आयज अचकीत

पावलट ?

आतां

तीच अधिरताय पूण

पावलट ना

सुन्न तिनसना

झन-झन ना

ना.

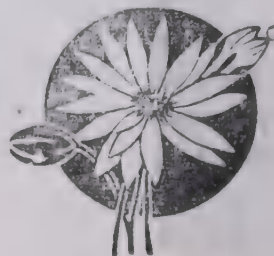
साप्प ना

तीच आमोरी तीच कुंवारी

पूण खंत-सुवारी

फकत खंत-सुवारी

- शांती प्रभु तेंडुलकार

गणीत

सगळीं गणितां कळटात

• पूण हें एकच ना.

जिवितांतल्या सुख-दुखाधी

जमा, बादबाकी केली

तरी उत्तर ताजें पूज्यच,

म्हूण गुणाकार भागाकार केलो

जाल्यारूय उत्तर पूज्य.

कितेंय केलें तरी पूज्यच.

अद्रुश्टांत पूज्यच आसा ताणें

केन्नाच गणीत मांडचें न्हय

चुकून माकून मांडलें जाल्यार

उत्तर ताचें सोदचें न्हय.

- सुफला किर्तनी

तूं-हांव

तूं-हांव--

दोन जीव, एक मन

तूं-हांव--

दोन देह, एक त्राण

तूं-हांव--

दोन नावां, एक पिंड

तूं-हांव--

दोन तकल्यो, एक विचार

तूं-हांव--

दोन हड्डिं, स्वास एक

तूं-हांव--

चार पांय, गती एक

तूं-हांव--

चार हात, कृती एक

तूं-हांव--

चार दोळे, नदर एक

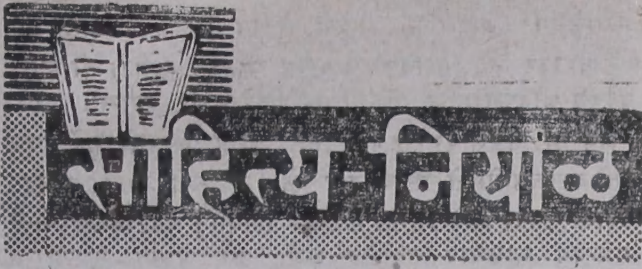
तूं-हांव--

दोन जिबो रुच एक

तूं-हांव--

दोन रुपां, आत्मो एक

- लक्ष्मणराव सरदेसाय

भा

स आनी साहित्य हांचो आधार घेवन बायलांमदीं जागृताय निर्माण करून तांचे प्रस्न सुटावे करप आनी समाजीक एकचार वाडीक लावप हे हावेस धरून बायलांचे मेळावे गोंयच्या पयशियशिल्ल्या वाठारांनी घेवपाचें काम हेमाबाय नायक हिणें केलें. ह्या मेळाव्यांनी जायत्या जाणकारांनी पेपर वाचले. तांचें ह्या पुस्तकांत संकलन केल्लें आसा. पुस्तकाच्या प्रास्ताविकांत म्हळां : दादलो आनी बायल हांचें जीवन म्हळ्यार सहजीवन. हातूंत संघर्श घडटा पूण समन्वयान तो उणो करूं येता. हो संघर्श आनी समन्वय साहित्यांत पडबिंबीत जाल्लो दिसता. हातूंतल्यान बायलांची प्रतिमा तयार जावन मुखार आयिल्ली दिसता. देखून पुस्तकाचें नांव दवरलां : सहजीवन : संघर्श, समन्वय आनी प्रतिमा.

पुस्तकांतले लेख बरोवपी आसात श्री चन्द्रकान्त केणी, प्रा. सुमन केळेकार, डॉ. तानाजी हळर्णकार, श्री कमलाकर म्हाळशी, बाय नीला तेलंग, बाय संध्या शेटये आनी प्रा. हरिश्चंद्र नागवेंकार.

देवांनी दैत्यांच्या आधारान दर्याचें मंथन करून चवदा रत्नां भायर काडलीं आनी मंथनांतल्यान भायर सरिल्लें वीख पियेवपाचें काम शंकरान केलें. तशेंच घोवांनी बायलांचो पालव घेवन संवसार-रुपी वीख पचोवंक जाय अशें सुरवेक सांगून चन्द्रकान्तबाब फुडें म्हणटात : आयचे बायलेक मुक्ती आनी समानताय जाय- समान-तायेखातीर कायद्यांत बदल करूंक जाय अशी तिची मागणी. पूण कायद्याक लोकमताचो आधार जाय आसता. घोव बायलां झगडलीं आनी थंय कायदो आयलो जाल्यार संवसार उध्वस्त जावंक पावता, देखून त्या कायद्यापरस मोगाचो कायदोच तें काम बरे तरेन करूंक शकता. अशें सांगून तांणी बायलच जे तरेन दादल्यांक भाळोवपा-खातीर जे उपाय करून समाजांत तरेकतरा प्रदर्शनी करता ताची वर्णना करून, हें अशें केल्ल्यान स्त्री मुक्ती आंदोलनाक कांयच अर्थ उरना म्हणपाचें दाखोवन दिल्लें आसा.

‘ हिंदु धर्म आनी आयची हिन्दु बायलमनीस ’ ह्या आपणाल्या लांबलचक लेखांत सुमन केळेकार हांणी पयलीं हिन्दु धर्म म्हळ्यार कितें तें सांगून हिन्दु समाजजीवनाची वेदकाळासावन आयजमेरेनची विसकावणी केल्ली आसा. तांच्या सांगण्याप्रमाण समाज नांवाचो घटकच केन्ना हिंदुभितर नाशिल्लो आनी अजुनय ना. आसा ती हिंदुमदली जात आनी कुटूंब.

उपरांत पूर्विल्ले हिंदु बायलमनीस संबंदान विस्तारान विवेचन

सहजीवन :

संघर्श, समन्वय आनी प्रतिमा.

करून आयची हिंदु बायलमनीस कशी थासा तें ताणी देखी दिवन सांगिल्लें आसा. निमाणें बायलांचे उदरगतीखातीर कांय पथां तांणी पाळची पडटलीं, हें सांगता आसतना ते म्हणटात : आयचे बायलेन आपणाल्या पांयार उबी रावंक जाय. आर्थिक नदरेन ती दुसऱ्याचेर अवलंबून उरूंक जायता. ते खातीर तिणे शिक्षण घेवपाक फाटी रावंक जायना. घटनेन दिल्ल्या अधिकारांची तिका जाण दिवंक जाय. दादल्यापरस ती इल्लीय उणी न्हय हें तिका कळपाची आज गरज आसा.

दादले-बायलो संबध : संघर्श काय समन्वय ह्या लेखांत तानाजीबाबांनी समाज नांवाचें एक वेगळेंच बावलें तयार केल्लें दिसता की जाचो संबध दादल्या बायलांलागी कांयच ना. दादल्यान जावं बायलेन कसलेय सुदारणेक आपलो तेंको दिलो तरी समाज तें मान्य करीत न्हय अशे तरेचो दुबाव तांणी उक्तायल्लो दिसता. तांच्या लेखांत विशयाच्या गांभिर्यापरस इल्लोसो कल बायलांक चिमटे काडपाचो आसा असोसो वास येता. तांणी त्या कामाक भास वकिली तरेची उपकारायल्या आनी तशें करताना ‘समाज’ नांवाचो एक धोंशी घालपी देंवचार निर्माण करून अथपासून इतिमेरेन ताचेच भोंवतणी दादल्या बायलांक तांणी नाचयलां शें दिसपाक लागता- चडकरून बायलांक. लेख सोंपयतना ते उपरोधीक शैलीन म्हणटात : कितेंय तरी करूंक जाय म्हूण करतलीं (तुमी बायलां) तर अवश्य करात. जालेच तर थोडे हातपांय धोडावन घेयात. थोडें मिरवूनूय घेयात. आपणे आपले कर्तव्य केलें म्हूण स्वताचीच समजूत घालात. हाका-ताका धारेर धरात. इतलें सगलें जाले उपरांत थंड बसात आनी त्या आमच्या समाजाचो मुमुखो हांसो पळेयात.

आज शेंकड्यांनी बायलो शिकून नोकरेक लागले उपरान्तूय ‘ बायलमनीस स्वतंत्र जाल्या ? ’ ह्या प्रस्नाची जाप समाधानकारी मेळना अशें सुरवातीकच सांगून कमलाकर म्हाळशी इतिहासांत नामना मेळयल्ल्या कर्तुत्वी बायलांची एक वळेरीच मुखार दवरतात.

आयच्या सुदारिल्ल्या काळांत बायलांक हुलपावपाच्यो घटना घडटात तें पळोवन ह्या शिकिल्ल्या सुदारिल्ल्या बायलांक खऱ्यांनीच मुक्ती जाय काय ना हाचेविशीं कमळाकरबाब दुबाव उक्तायतात. लैगीक सुवाखातीर बायलमनशेक लग्नाबगर सुटका ना आनी लग्न म्हळ्यार दादल्याचें बंदेपण. देखून थंय कांय नेमांचें बंधन आसले- बगर उपाय ना. हें सांगताना स्वतंत्रताय म्हळ्यार स्वैराचार जावंक जायना हें तांणी शिटूकपणांन सांगलां.

निमाणें ते बायलांक सांगतात, ‘ बायलमनीस आपूण जावन

घोवाक आपलो इश्ट मानतली, घोवाच्या कामांत लक्ष घालतली आनी घोव चडच दादागिरी करता जाल्यार 'तुजेबगर म्हजें कांय अडना!' हें तोंडान न्हय तर कृतीन करून दाखोवराइतली 'तयार' जातली तेन्ना दादल्यासमान हक तिका मागचेच पडचे नात; ते तिका आपसूक मेळटले.

'कोंकणी कवितेंतलें बायलांचे स्थान' ह्या आपणाल्या लेखांत बाय नीला तेलंगं समाजान बायलांक घालून दिल्ले लक्ष्मण-रेशेचो उल्लेख करतात आनी तीच शीम धरून साहित्यकारांनी तिका थंयच आडावन दवरली, तिची सुन्दरकाय पळेली, तिचो देह तोखेलो-आनी तिची कर्तृत्वशक्ती, तिचे हेर गूण केन्ना तांकां दिसलेच ना, अशें म्हणून आपलो शीण अकतायतात.

कोंकणी साहित्यिकांनी आपणाल्या साहित्यांत-अदीक करून कवितेंत जी बायलांची वर्णना केल्या ती त्या त्या कविच्यो वळी दिवन तांणी आपलें म्हणप सिद्ध करपाचो यत्न केल्लो आसा.

बाय संध्या शेटये हांणी बायलांनी रचिल्ल्या कोंकणी साहित्याचो परामर्श घेतला. कोंकणी कथे-नवलकथेच्या मळार, कवितेंत आनी हेर तरेच्या साहित्यांत बायलांनी जें कर्तुप गाजयलां ताचो तांणी देखी दिवन उल्लेख केल्लो आसा. तेच भशेन सैम, समाजीक परिस्थितिचें चित्रण, आवयचो मोग बी विशयांचेर बायलांनी बरयल्ल्या साहित्याचेर तांणी वाचप्यांचें ध्यान ओडून घेतिल्लें आसा. निमाणें बायलांच्या साहित्याच्या फुडारासंबंदान सांगताना त्यो सांगतात; 'कोंकणी लेखिका कोंकणी साहित्य सरस्पतिच्या आंगणांत आपली खाशेली अशी सुवात निर्माण करतली जाल्यार तिणें तपश्चर्या आनी साधना करचीच पडटली. साधनेबगर वयल्या पांवड्याचें साहित्य जावप कठीण हें आमी विसरूंक फावना.'

निमाणें प्रा. हरिश्चंद्र नागवेंकार आपल्या 'कोंकणी साहित्यांत बायल मनशेची प्रतिमा' ह्या लेखांत सुरवेकच सांगतात की खंयचेय साहित्य कृतींत जेन्ना उत्कटताय, खोलाय आनी व्यापकताय हे गूण लाभिल्ले समाजदर्शन घडटा, तेन्ना साहित्यकृतीक उंचाय येता. कोंकणी साहित्यांत पडबिंबीत जाल्ले बायलमनशेची प्रतिमा कशी आसा हें तांणी कोंकणी साहित्यांतल्यो सगल्यो तरा मुखार दवरून बेस बरें विश्लेशण केल्लें आसा. लेख सोंपयतना कोंकणी साहित्यांत बायलमनशेची जी प्रतिमा तयार जाल्या ती वर्णिताना ते म्हणटात, 'कोंकणींतल्या साबार साहित्यांत बायलमनीस हीं सोंशीक, भावना-शोळ. त्यागीवृत्तिची, परंपरेन घालून दिल्ले नेम आनी नीतिनेम पाळपी दादल्यांचे अत्याचार मोन्यानी सोंसपी अशी आसा. हें वास्तववादी, चित्रण आसा. बायलमनशेचें हें पारंपारीक चित्र बदलता, समाजांत बंडखोर वृत्तिची बायलमनीस निर्माण जाता हाची सुलूसय आमकां कोंकणी साहित्यांत मेळूंक लागल्या. समाजांत आयिल्लें हें नवें वारें न्हय अशें कशें म्हणूं येत ?

ह्या सगळ्या लेखांनी वेगळीवेगळी नदर दवरून बायलमनशेचें चित्र चितारिल्लें आमकां दिसता. संघर्श ताळपाचो आनी समन्वय घडोवपाचो चडश्या जाणांचो कल दिसून येता. पूण जाका समन्वय आमी म्हणटा तो खऱ्यांनीच समन्वय आसतलो काय ना हाची फोडणिशी करप गरजेचें थारतलें. आयजमेरेन एक विशिश्ट दायज घेवन चलिल्ली बायलमनीस आमी पळेत आसां. तिका तशीच पळोवपांत आमकां खोस भोगता. तिचें वेगळें स्वतंत्र रूप जाल्यार

कांय जाणांक सोंसचें लेगीत ना अशी वस्तुस्थिती आसा. अशा वेळार संघर्श जालेबगर बायलांक आपली सुवात मेळूंक पावतली अशें मानप हें बरोबर न्हय. तें तिका आपसूक मेळटलें म्हणटा ती फकत तांचें बरेंपण जोडपाखातीर केल्ली एक जिवेवयली कसगत. ताका कांयच अर्थ ना. संघर्श हो टळचोच ना. आनी आयची फुडें वचूंक सोदता ती बायलमनीस ते संदिची वाट पळेत बशिल्ली आसा. समन्वयांचीं म्होंवी उतरां तिचे जिणेंत कसलेंच परिवर्तन घडोवन हाडपाचीं नात. समन्वय म्हळ्यार तडजोड अशें जर आसत जाल्यार हे तडजोडींत तिचेरच सक्ती जातली. तिकाच नमतें घेवचें पडटलें. आयजमेरेन कुटुंबा नांवान तिचो बळी दिलो. आतां कुटुंबां विघटीत जावंक लागल्यांत तेन्ना दादल्यांक 'समन्वय' हें उतर यवजलां-थंयय तीच तोंडवशीं पडटली हातूंत इल्लोय दुबाव ना बायलांनी हें वळखूंक जाय आनी सावचितकायेन फुडलें पावल उडोवंक जाय.

अपुरबाय प्रकाशनान हो हेमाबायन संपादीत केल्लो बायलां-विशिंच्या लेखांचो संग्रह उजवाडा हाडून एक नवो उपक्रम केल्लो आसा. तांणी इतल्याचेरच रावनासतना नवे नवे बायलांसंबंदान विशय दिवन नवे विचार पुस्तकरूपान हाडपाचो प्रयत्न करचो अशी आमी आस्त धरतां.

सहजीवन : संघर्श, समन्वय आनी प्रतिमा.

संपादन : हेमा नायक, अपुरबाय प्रकाशन, वळवय गोंय,

पानां ७९. मोल रु. १८-००

उक्तावणी

(नेम आं. ८ रजिस्ट्रेशन ऑफ न्यूज पेपर्स सेंट्रल रुल्स १९५६, फॉर्म आं ४)

- उजवाडावपी थळ : प्रियोळ, पोस्ट : म्हाड्डोळ, गोंय ४०३४०४
- उजवाडा येता तो काळ : दर म्हयन्याक (म्हयनाळें)
- छापपी : भौ. सुमन्त रामचंद्र केळेकार
राष्ट्रियताय : भारतीय
नामो : प्रियोळ, म्हाड्डोळ, गोंय ४०३४०४
- उजवाडावपी : भौ. सुमन्त रामचंद्र केळेकार
राष्ट्रियताय : भारतीय
नामो : प्रियोळ, म्हाड्डोळ, गोंय
- संपादपी : भौ. रवीन्द्र राजाराम केळेकार
राष्ट्रियताय : भारतीय
नामो : प्रियोळ, म्हाड्डोळ, गोंय
- धनी : भौ. सुमन्त रामचंद्र केळेकार
जाग प्रकाशन
प्रियोळ, म्हाड्डोळ,
गोंय ४०३४०४

हांव, सुमन्त रामचंद्र केळेकार, अशें अकतायतां की, वयर दिल्ली खबर, म्हजे माहितीक आनी समजुतीक धरून खरी आसा.

सुमन्त रा. केळेकार
उजवाडावपी

जाग प्रकाशन

महाभारत

दोन खंडांत

आख्यानां, उपआख्यानां, चितनां आनी संस्कृतायेचे नदरेन म्हत्वाच्या
थळा वयल्या भाश्यांसयत

मोल रुपये :- २५०-००

अनुसर्जन :-

रवीन्द्र केळेकार

महाभारत म्हळ्यार रत्नांची अेक खण. तातूंत अितिहास मेळटा.
धर्मशास्त्र, नीतिशास्त्र, समाजशास्त्र, अध्यात्मशास्त्र, सगळें मेळटा.
महाभारत म्हळ्यार चितनाचो एक विस्वकोश
भारतीय आख्यानांचो एक कल्परूप

यदि हास्ति यदन्यत्र यन्नेहास्ति न तत् क्वचित्

- हातूंत आयलां तेंच तुमकां हेरकडेन मेळटलें. हातूंत येवंक पावूंक
ना तें मातू खंयच मेळपाचें ना.

जाग प्रकाशन

प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय ४०३ ४०४